

VASTUULLISUUSRAPORTOINTI SUOMEN AMMATTIKORKEAKOULUISSA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Liiketalouden koulutusohjelma

Kevät 2024

Maria Mänttari

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda tietoa toimeksiantajalle, Hämeen ammattikorkeakoulu Oy:lle, suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin nykytilasta sisältöjen ja käytänteiden näkökulmista. Työn teoriaosuudessa syvennyttään vastuullisuuden käsitteeseen yritysmaailmassa, vastuullisuusraportointiin eri viitekehysten ja raportoinnin merkityksen näkökulmista, vastuullisuuden ja kestävän kehityksen tavoitteisiin ja nykytilaan sekä vastuullisuusraportoinnin tulevaisuuteen Suomen ammattikorkeakouluissa.

Opinnäytetyössä tutkittiin seitsemän ammattikorkeakoulun vastuullisuusraportteja, vaikka tiedonkeruussa tutustuttiin kaikkien Suomen ammattikorkeakoulujen verkossa julkaistuihin vastuullisuustietoihin. Nämä seitsemän tulivat valituiksi koska opinnäytetyössä haluttiin tutkia nimenomaan vastuullisuusraportointia ja vastuullisuusraporttien sisältöjä, ja kyseinen materiaali löytyi näistä ammattikorkeakouluista. Vastuullisuusraporttien sisällön tarkastelun viitekehyyksi valittiin ammattikorkeakoulujen kattojärjestö Arene ry:n kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman sisältö. Viitekehys valikoitui koska ohjelmaan ovat sitoutuneet kaikki ammattikorkeakoulut. Ohjelman sisällön oletettiin olevan jokaisen ammattikorkeakoulun vastuullisuustyön ja -raportoinnin taustalla.

Tutkimustulokset osoittavat, että 29 % kaikista Suomen ammattikorkeakouluista raportoi vastuullisuudestaan vastuullisuusraportin tai vastaavan julkaisun muodossa.

Vastuullisuusraportointi toteutetaan ja julkaistaan joko PDF-muotoisena tai verkkojulkaisuna kerran vuodessa. Useimmiten dokumentista tai julkaisusta käytetään nimitystä vastuullisuusraportti. Raportit ovat useimmiten viestinnällisiä ja raportointi perustuu jokaisen itse valitsemaan tapaan. Raporteissa ei ole käytetty kansallista, kansainvälistä tai muuten yhteistä raportointiviitekehystä. Vain alle puolet tässä opinnäytetyössä tutkituista ammattikorkeakouluista viittaa Arenen ohjelmaan raportoinnissaan, vaikka kaikkien tässä opinnäytetyössä tutkittujen ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien sisällöistä kuitenkin löytyy ohjelman sisältöön verrattavissa olevia asioita. Suurimmilta osin ohjelman sisältöön yhdistettävissä olevat asiasisällöt raporteissa ovat tavoitteita ja/tai toimenpiteitä, kun taas mittareita ja tuloksia on vielä raportoituna hyvin harvalla ammattikorkeakoululla.

Business Administration

Author Maria Mänttari

Subject Responsibility reporting in Finnish universities of applied sciences

Supervisor Sanna Kuisma

Abstract

Year 2024

The aim of the thesis was to create information for the commissioner about the current state of responsibility reporting in Finnish universities of applied sciences from the perspectives of contents and practices. Häme University of Applied Sciences Ltd was the commissioner of the work. The theoretical part of the study focused on the concept of responsibility in the business world, responsibility reporting from the perspectives of different reference frameworks and the meaning of reporting, the goals and current state of responsibility and sustainable development, and the future of responsibility reporting in Finnish universities of applied sciences.

In the thesis, the responsibility reports of seven universities of applied sciences were studied, although the data collection included the published online responsibility information of all Finnish universities of applied sciences. These seven were chosen because the thesis specifically aimed at investigating responsibility reporting and the contents of responsibility reports, and the material in question was found in these universities of applied sciences.

The content of the sustainable development and responsibility program of Arene ry, the umbrella organization of universities of applied sciences, was chosen as the framework for reviewing the content of the responsibility reports. The frame of reference was selected because all Finnish universities of applied sciences have committed to the program, and thus the content of the program was assumed to be the background of each university of applied sciences' responsibility work and reporting.

The research results show that 29% of all Finnish universities of applied sciences report on their responsibility in the form of a responsibility report or similar. Responsibility reporting is implemented and published either in PDF format or as an online publication once a year. Most often, a document or publication is called a responsibility report. The reports are most often communicative, and the reporting is based on the method chosen by everyone. The reports have also not used a national, international, or otherwise common reporting framework. Only less than half of the universities of applied sciences examined in this thesis refer to Arene's program in their reporting, even though the contents of the responsibility reports of all the universities of applied sciences examined in this thesis contain things comparable to the content of the program. For the most part, the content of the reports that can be combined with the content of the program is goals and/or measures, while very few metrics and results have been reported yet.

Keywords corporate responsibility, accountability, accountability reporting, universities of applied sciences.

Pages 69 pages and appendices 4 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Toimeksiantajan esittely	3
3	Yritysvastuu	6
4	Vastuullisuusraportointi	10
4.1	Vastuullisuusraportoinnin viitekehyksistä	12
4.1.1	GRI-standardi	13
4.1.2	Agenda 2030 – kestävän kehityksen tavoitteet	13
4.1.3	Global Compact.....	14
4.1.4	ESRS-standardit.....	15
4.2	Vastuullisuusraportoinnin merkitys, roolit ja käytännön prosessi	17
5	Vastuullisuus korkeakouluissa	20
5.1	Suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin ja -tietojen viitekehyksiä sekä sisältöjä	22
5.2	Vastuullisuusraportoinnin tulevaisuus suomalaisissa ammattikorkeakouluissa.....	25
6	Tutkimusmenetelmä.....	26
6.1	Aineiston keruu ja rajaus.....	27
6.2	Aineiston käsittely ja analyysimenetelmät	30
7	Tutkimustulokset.....	33
7.1	Ammattikorkeakoulujen tavat raportoida vastuullisuudesta	34
7.2	Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien sisällöt Arenen kestävän kehityksen ohjelman sisällön näkökulmasta.....	36
7.2.1	Koulutus – kestävän kehityksen taidot jokaiselle.....	38
7.2.2	TKI – ratkaisuja kestävyysaasteisiin	43
7.2.3	Johtaminen ja osaava henkilöstö – toimimme itse kuten opetamme	47
7.2.4	Hiilijalanjälki – jalanjäljen pienentämisen periaatteet ja yhteinen laskentamalli.....	52
8	Johtopäätökset.....	56
9	Pohdinta.....	58
	Lähteet	61

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1. HAMKin vastuullisuustoimien aikajana 2008–2023.	4
Kuva 2. Yritysvastuuta kuvaava talo.	6
Kuva 3. Käytännön toimia yritysvastuun toteutumiseksi kaikilla eri osa-alueilla.	9
Kuva 4. Agenda 2030 tavoitteet.	14
Kuva 5. ESRS-standardit ja niiden rakenne heinäkuussa 2023.	15
Kuva 6. ESRS-standardien olennaisuusfilosofia.	16
Kuva 7. Suomalaisten ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman sisältö.	22
Kuva 8. Dokumenttianalyysin vaiheet.	31
Kuva 9. Esimerkki Arenen ohjelman osa-alueesta ”koulutus” lupauksineen.	37
Taulukko 1. Vastuullisuustietojen raportoinnissa ja/tai esittelyssä viitatus viitekehykset, ohjeistukset, sertifikaatit tai vastaavat ja niiden esiintymismäärä ammattikorkeakoulu kontekstissa.	23
Taulukko 2. Osumat vastuullisuusraportteihin ja/tai vastuullisuustietoihin ammattikorkeakoulujen verkkosivuilla haettaessa hakusanoilla ”vastuullisuus” ja ”vastuullisuusraportti” ja yhden ammattikorkeakoulun osalta hakusanoilla ”sustainable” ja ”sustainability”	29
Taulukko 3. Vastuullisuustietojen raportointi- ja esittelykäytännöt Suomen ammattikorkeakouluissa.	29
Taulukko 4. Esimerkki sisällönanalyysin vaiheista.	33
Taulukko 5. Ammattikorkeakoulujen käytänteet vastuullisuusraportoinnissa.	35

Taulukko 6. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten opiskelijoiden kestävän kehityksen osaamiseen.....	39
Taulukko 7. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten jatkuvan oppimisen koulutustarjontaan kestävän kehityksen saralla.	40
Taulukko 8. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt korkeakoulutuksen saavutettavuuden edistämisen näkökulmasta.	42
Taulukko 9. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten kestävyysasteiden ratkaisemiseen opiskelijoita osallistavan TKI-toiminnan ja muun yhteistyön hyödyntämisen avulla.....	44
Taulukko 10. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten ammattikorkeakoulujen oman toiminnan ja vetovoimaisuuden kehittämiseen.	46
Taulukko 11. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten vastuullisena työnantajana toimimiseen.	48
Taulukko 12. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten ammattikorkeakoulujen omaan henkilöstöön liittyviin kestävän kehityksen linjauksiin ja niiden tietoutteen henkilöstön keskuudessa.	49
Taulukko 13. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten kestävän kehityksen ja vastuullisuusosaamisen kehittämiseen ja perehdyttämiseen.	50
Taulukko 14. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten toiminnan yleiseen kehittämiseen yhteistyössä opiskelijoiden, henkilöstön ja sidosryhmien kanssa.	51
Taulukko 15. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten hiilijalanjäljen laskentaan yhteisen laskentamallin avulla, hiilijalanjäljen kehittymisen seurantaan sekä laskentaperusteiden kehittämiseen ja käyttämiseen.....	53
Taulukko 16. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten hiilijalanjäljen ja päästöjen suunnitelmalliseen pienentämiseen.	54

Taulukko 17. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten muihin keinoihin kuin päästövähennystoimiin, joilla saavuttaa hiilineutraalisuus vuoteen 2030 mennessä 55

Liitteet

- Liite 1. Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman osa-alueet ja niiden lupaukset
- Liite 2. Vastuullisuusraporttien vertailussa ja analyysissä käytetyt aineistot
- Liite 3. Aineistonhallintasuunnitelma

1 Johdanto

Vastuullisesti toimivat yritykset ovat hyvinvoivia ja menestyviä myös tulevaisuudessa. Vastuullinen toiminta on yhteydessä suoraan hyvään ja kestävään liiketoimintaan, joka takaa yritykselle kestävä kasvun lisäksi kilpailuetua ja hyvää imagoa. Jokaisella yrityksellä on mahdollisuus toimia vastuullisesti itse valitsemillaan tavoilla. Lähtökohdat vastuullisuuden toteutumiseksi antavat Suomessa sekä kansallinen lainsäädäntö ja muu normisto, että Euroopan unioni (myöhemmin EU). (Elinkeinoelämän keskusliitto, 2022)

Vastuullisuusraportointi on tällä hetkellä suuren murroksen alla EU:n, 31.12.2023 voimaan tulleen, uuden kestävyysraportointidirektiivin eli CSRD:n (Corporate Sustainability Reporting Directive) myötä, mutta myös ihmisten ja yhteiskuntien kasvavan vastuullisuuskiinnostuksen ja -vaativuuden vuoksi. Eri sidosryhmät kuten kuluttajat sekä sijoittajat ovat kiinnostuneempia vastuullisuusasioista kuin koskaan aikaisemmin. Direktiivi tulee koskettamaan suoraan kaikkia suuria kirjanpitovelvollisia, mutta epäsuoraan myös heidän sidosryhmiään (Ratsula, 2023; Isokangas ym., 2022, s.8; Kaisanlahti, 2023). Viimeistään direktiivin myötä vastuullisuuden ja kestävä kehityksen edistäminen tulisi tulevaisuudessa olla jokaisen yrityksen toimintaedellytys ja tärkeä osa liiketoiminnan eri osa-alueilla.

Tämä opinnäytetyö käsittelee suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin nykytilaa raporttien sisältöjen ja käytänteiden näkökulmasta. Työn keskeisiä käsitteitä ovat yritysvastuu ja vastuullisuusraportointi. Kyseessä on tutkimuksellinen opinnäytetyö, jonka aihe on lähtöisin toimeksiantajalta. Aiheen valinta perustuu toimeksiantajan tarpeeseen saada vertailutietoa muiden ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin nykytilasta. Aihe on erittäin ajankohtainen, sillä kestävä kehityksen edistämiseen liittyvät toimet ja raportointivaatimukset tulevat kasvamaan entisestään tulevina vuosina. Tämä on seurausta muun muassa ilmastonmuutoksen aiheuttamasta globaalista kriisistä, johon yhteiskuntien tulee viimein vastata. Yritysten näkökulmasta se tarkoittaa hiilijalanjäljen eli ympäristökuormituksen pienentämistä ja kädenjäljen eli positiivisten vaikutusten kasvattamista (Isokangas ym., 2022, s. 8). Kansallisilla lainsäädännön muutoksilla ja EU:n asetuksilla tähdätäänkin siihen, että yritykset tekisivät jatkossa entistä kestävämpiä ja vastuullisempia valintoja.

Suomessa on 24 ammattikorkeakoulua, joista 22 on osakeyhtiömuotoisia ja ne toimivat Opetus- ja kulttuuriministeriön (myöhemmin OKM) hallinnonalla erikseen. Loput kaksi ovat Ahvenanmaalla toimiva Högskolan på Åland ja sisäministeriön alaisuudessa toimiva Poliisiammattikorkeakoulu. (OKM n.d.-a) Arene ry on ammattikorkeakoulujen

rehtorineuvosto, joka toimii ammattikorkeakoulujen yhteistyöverkostona. Arenen päätehtävä on ajaa ammattikorkeakoulujen yhteistä etua. Areneen kuuluvat kaikki ammattikorkeakoulut ja niiden rehtorit. (Arene, 2023-a)

Opinnäytetyö koostuu teoriaosuudesta, empiirisestä eli tutkimusosasta ja tutkimustuloksista. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa dokumenttianalyysin ja sitä täydentävän sisällönanalyysin keinoin tutkittiin, analysoitiin ja vertailtiin suomalaisten ammattikorkeakoulujen verkkosivuillaan julkaisemia vastuullisuusraportteja. Valituilla työmenetelmillä on mahdollista tuottaa opinnäytetyön tavoitteiden kannalta ajankohtaista tietoa suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin käytänteistä. Tutkimustulokset ja johtopäätökset kootaan yhteen työn lopussa tutkimuksesta saatujen tietojen perusteella.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Miten ja mitkä ammattikorkeakoulut Suomessa raportoivat vastuullisuudesta?
2. Kuinka usein ammattikorkeakoulut päivittävät vastuullisuusraporttinsa?
3. Millaisista sisällöistä ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportit tällä hetkellä koostuvat?

Merkittävimpana aineistoa rajaavana tekijänä käytettiin ammattikorkeakoulujen julkisesti löytyviä vastuullisuusraportteja haettaessa ammattikorkeakoulujen verkkosivuilta hakusanoilla: "vastuullisuus" ja "vastuullisuusraportti". Rajaus perustui ajatukseen, että haluttiin tutkia nimenomaan vastuullisuusraportteja ja -raportointia eikä esimerkiksi verkkosivuilla olevaa yleistä vastuullisuustietoa. Tutkimuksessa ei ole huomioitu vastuullisuusraportointia, joka on mahdollisesti tehty osana vuosikertomusta. Vastuullisuusraporttien sisällön tarkastelun viitekehukseksi valittiin Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman osa-alueet ja niiden lupaukset, joista on kerrottu tarkemmin kappaleessa viisi. Viitekehys valikoitui siksi, että Arenen ohjelmaan on sitoutunut kaikki Suomen ammattikorkeakoulut ja näin ohjelman lupauksen oletetaan olevan jokaisen ammattikorkeakoulun vastuullisuustyön ja -raportoinnin taustalla.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa toimeksiantajalle vertailutietoa suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin nykytilasta sisältöineen ja raportointiin liittyvine käytäntöineen. Työ tulee valmistuessaan palvelemaan toimeksiantajan kestävyysraportointia kehittävää työryhmää. Opinnäytetyön tuloksena syntyvät tutkimustulokset hyödyttävät toimeksiantajan oman vastuullisuusraportoinnin kehitys- ja

toimeenpanotyötä. Opinnäytetyö toteutettiin kokonaisuudessaan syksyn ja alkutalven vuosien 2023–2024 aikana.

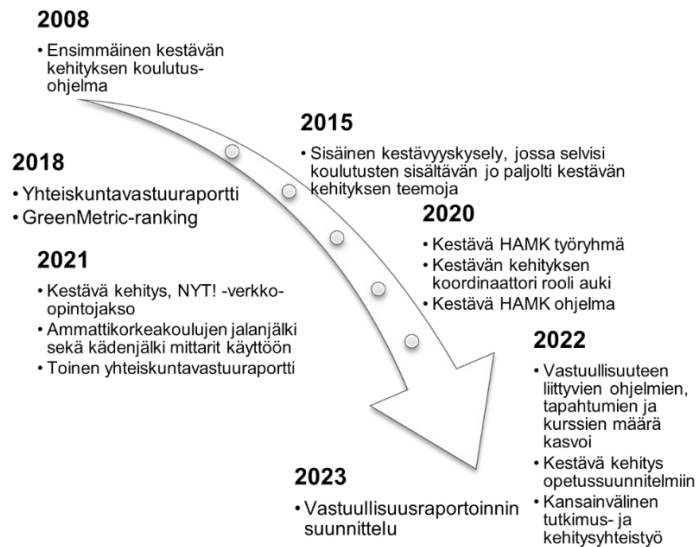
2 Toimeksiantajan esittely

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on Hämeen ammattikorkeakoulu Oy (myöhemmin HAMK) ja heidän kestävyysraportointiansa kehittävä työryhmä. HAMK on monialainen Kanta-Hämeen ja Pirkanmaan alueilla fyysisesti sijaitseva, mutta opetusta myös verkossa ja kansainvälisesti tarjoava korkeakoulu. Vuodesta 2015 HAMK on ollut osakeyhtiö. HAMKissa on 9000 opiskelijaa, 700 työntekijää ja se tarjoaa 43 eri koulutusta. (HAMK, n.d.-a)

HAMK on valmistelemassa parhaillaan omaa, nykyisten säädösten mukaista ja Arenen kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman tavoitteet huomioonottavaa vastuullisuusraportointiaan. Tämä opinnäytetyö taustoittaa vastuullisuusraportoinnin tilaa ja sisältöjä Arenen kestävä kehityksen ohjelman näkökulmasta kaikissa ammattikorkeakouluissa, HAMKin oman vastuullisuusraportoinnin kehitystyön tueksi. Tässä luvussa esitellään HAMKissa jo tehtyjä vastuullisuuden toimia sekä tämänhetkinen (marraskuu 2023) suunnitelma vastuullisuusraportoinnin toteutuksesta tulevana vuosina.

HAMK sanoo sisällyttäneensä kestävä kehityksen periaatteet toimintaansa ja strategiaansa jo pitkään (HAMK, n.d.-b). Hamkin liiketalouden lehtori, kestävä kehityksen koordinaattori ja Kestävä HAMK työryhmän sihteeri Leena Mäkinen (henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023) avaa HAMKin vastuullisuustoimia ja niiden aikajanaa kattavasti (kuva 1).

Kuva 1. HAMKin vastuullisuustoimien aikajana 2008–2023 (mukaillen Leena Mäkinen, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023).

Kuvassa yksi on esitelty HAMKin vastuullisuustoimien aikajana, toimenpiteineen tiivistettynä, vuosien 2008 ja 2023 välillä. Kuten kuvasta voidaan tulkita, HAMKin ensimmäinen vastuullisuusteko juontaa juurensa vuodelle 2008. Seuraava vastuullisuusteko ajoittuu vuoteen 2015, jolloin HAMKissa tutkittiin kuinka paljon kestävyysasiat näyttäytyvät eri koulutusohjelmissa. Samana vuonna 2015 julkaistiin myös YK:n kestävän kehityksen agenda 2030 tavoitteet ja sen vuoksi kestävyysasiat ovat alkaneet näyttäytyä koulutussisällöissä enemmän. YK:n tavoitteet on esitelty tarkemmin luvussa kolme. Vuonna 2018 julkaistiin HAMKin ensimmäinen yhteiskuntavastuuraportti. Samana vuonna HAMK osallistui myös ensimmäisen kerran kansainväliseen GreenMetric-rankingiin, joka mittaa korkeakoulujen tekoja ja toimintaa kohti kestävän kehityksen tavoitteita. (Leena Mäkinen, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023)

Vuosi 2020 näkyy aikajanalla (kuva 1) merkittävänä vastuullisuuden lisäämisessä. Tällöin Arene ry julkaisi ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman, josta kerrotaan tarkemmin luvussa viisi, ja sen pohjalta myös HAMKissa perustettiin Kestävä HAMK työryhmä. Samana vuonna julkistettiin myös Kestävä HAMK ohjelma, jonka taustalla on YK:n kestävän kehityksen tavoitteet. Vuonna 2021 Arenen toimesta julkaistiin ammattikorkeakoulujen hiilijalanjäljen laskentamalli, joka otettiin käyttöön myös HAMKissa. Silloin julkaistiin myös toinen HAMKin yhteiskuntavastuuraportti. Vuonna 2022 vastuullisuuteen liittyvien koulutusten, tutkimusten, tapahtumien ja kurssien määrä kasvoi HAMKissa entisestään ja kestävään kehitykseen liittyvät tavoitteet lisättiin kaikkien opetussuunnitelmien teksteihin. Silloin laajeni myös kansainvälinen tutkimus- ja

kehitysyhteistyö liittyen kestävyteen ja vastuullisuuteen. Myös vuonna 2022 GreenMetric-rankingissa oli kysymys koskien vastuullisuusraportin olemassaoloa, ja se vauhdittikin HAMKin oman raportin toimeenpanoa entisestään. (Leena Mäkinen, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023)

Vuosi 2023 on painottunut HAMKissa vastuullisuusraportoinnin suunnittelulle, kertoo HAMKin laatu- ja saavutettavuuskoordinaattori Lotta Linko (henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2022). Linko jatkaa kertoen, että HAMKin ylin johto on sitoutunut vahvasti kestävyteen ja vastuullisuuteen. Ennen CSRD-direktiiviä oli tehty jo päätös globaalin ja erityisesti sosiaaliseen vastuuseen painottuvan ISO 26 000 standardin käyttöönotosta HAMKissa. Standardin käyttöön oltiin päätyvässä tutkimus- ja kehityshankkeiden hakemisen helpottamiseksi sekä rahoittajien ehtojen täyttämiseksi. Sittemmin kuitenkin päätettiin jäädä vielä odottamaan CSRD:n tuomia vaikutuksia ja velvoitteita ammattikorkeakouluille. (Lotta Linko, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023)

HAMKin budjetissa on tehty varaus mahdollisille vastuullisuusraportointimuutoksille vuodelle 2024 CSRD:n myötä. Raportointityöryhmän jäseniä on lisäksi osallistunut ESG-koulutuksiin, jotta oltaisiin valmiimpia mahdollisesti tuleviin muutoksiin. Myös Arenen kestävyden ja vastuullisuuden työryhmissä keskustellaan ja kehitetään yhdessä ammattikorkeakoulujen raportointiin liittyviä asioita (Leena Mäkinen, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023). Haastatteluhetkellä marraskuussa 2023 eletään aikaa, jossa selvitetään mitä direktiivi ja sen tuomat muutokset tarkoittavat HAMKille ja miten kaikki kannattaa tehdä. Suunnitelma tällä hetkellä on, että kevään 2024 aikana tehdään tai teetetään CSRD:n vaatima kaksoisolennaisuusanalyysi (josta lisää tietoa luvussa neljä) ja kun siitä on tulokset, aletaan miettimään mitä tietoa on saatavilla jo nyt ja mitä tarvitaan lisää. Tämä tullaan tekemään vaikkei ammattikorkeakoulut olisikaan suoraan CSRD velvoitteen piirissä. Tavoite, on että kestävyysasiat raportoitaisiin tilinpäätöksen kanssa samaan aikaan ja niistä tulisi yhtä vakioitu prosessi kuin taloudellisen datan raportointikin on. Epäselvää vielä on missä laajuudessa ja kontekstissa sekä aikataulussa tämä kaikki tullaan tekemään. Tahtotila on, että vuonna 2025, kun raportoidaan vuoden 2024 asioita, harjoiteltaisiin yksi kierros ja vuonna 2026 oltaisiin jo hyvällä tasolla kestävyysraportoinnin osalta. (Lotta Linko, henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023)

Lotta Linko (henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023) toteaa lopuksi, että opiskelijoiden hyödyntäminen tällaisten opinnäytetöiden muodossa on tässä selvitysvaiheessa todella tärkeässä asemassa, että saadaan tietoa tulevaan mutta myös opiskelijoille oppimisen mahdollisuus murrostilanteessa. Tämä opinnäytetyö tarjoaakin näköalapaikan tekijälleen ja

samalla toivottua sekä arvokasta tietoa muiden ammattikorkeakoulujen tekemisistä toimeksiantajalle itselleen oman raportoinnin kehittämistä varten.

3 Yritysvastuu

Vastuullisuus on erittäin laaja käsite, joka kattaa monia eri näkökulmia. Vastuullinen liiketoiminta tarkoittaa, että yritys huomioi toimintansa vaikutukset niin taloudellisista, ekologisista kuin sosiaalisista näkökulmista tasapuolisesti, sekä tukee kestävästä kehitystä (Ratsula, 2022-a; Liappis ym. 2019, s. 1; Breukers, 2023). Nykyään yrityksen tulee ei ainoastaan tuottaa voittoa, vaan myös toimia vastuullisesti ympäröivä yhteiskunta sekä sidosryhmät huomioiden (Liappis ym. 2019, s. 1). Vastuullisesta liiketoiminnasta eli yritysten yhteiskuntavastuusta (Corporate Social Responsibility, CSR), tai lyhyemmällä termillä yritysvastuusta puhuttaessa vastuullisuus voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen: sosiaaliseen, taloudelliseen ja ympäristö-(ekologiseen) vastuullisuuteen. Vastuullisuudesta liike-elämässä voidaan puhua myös englanninkielisellä termillä ESG (environmental, social ja governance), jolla tarkoitetaan ympäristöön, yhteiskuntavastuuseen ja hallintotapaan liittyviä asioita. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 14; Liappis, Pentikäinen & Vanhala, 2019, s. 6) Breukers (2023) viittaa Liappikseen (2019) kuvatessaan yritysvastuuta talomaisella kuviolla (kuva 2).

Kuva 2. Yritysvastuuta kuvaava talo (Breukers, 2023).

Kuten kuva kaksi esittää; vastuullisen yritystoiminnan pohjana ovat yrityksen arvot, yrityskulttuuri ja toimintatavat. (Breukers, 2023; Liappis ym. 2019, s. 8). Päätösten, linjausten ja työntekijöiden asenteen tulee perustua yrityksen arvoihin, jotta yritysvastuu voi oikeasti toteutua kaikessa toiminnassa. Talon kolme pääpilariä ovat yritysvastuun kolme eri osa-alueita: taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristövastuu. Viestintää tarvitaan, jotta yrityksen

sidosryhmät, jotka ovat kuvattuna talon päällä, tietävät miten yritys toteuttaa yritys vastuutaan. (Liappis ym. 2019, s. 8.)

Sosiaalisesta yritys vastuusta puhuttaessa tarkoitetaan ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia, yritysten vastuunottoa ihmisiä kohtaan sekä ylipäättään ihmisten arvostamista ja hyvää kohtelua. Yritysten osalta tärkeimmässä roolissa sosiaalisen vastuun osalta ovat yrityksen omat työntekijät, asiakkaat ja muut sidosryhmät. Lopulta vastuu kattaa kaikki ihmiset, joihin yrityksellä voi välittömästi tai välillisesti olla vaikutusta. (Kalliokoski, 2022-a; Ratsula, 2022-a; Liappis ym. 2019, s. 128) Muuttunut ja edelleen muuttuva työelämä tuo sosiaaliseen vastuuseen omat uudet näkökulmansa. Esimerkiksi vuokratyöntekijöiden yleistynyt käyttö, teknologinen kehitys, tekoäly sekä yksityisyydensuoja- ja informaatiovaikuttamiseen liittyvät asiat ovat kaikki sosiaaliseen vastuuseen vaikuttavia teemoja. Ennen koronapandemiaa sosiaalisen vastuullisuuden teemat olivat jokseenkin jääneet ympäristöasioiden varjoon, mutta pandemia myötävaikutti yritysten sosiaaliseen vastuullisuuteen, kun ihmisten terveysasiat olivat vahvasti tapetilla sen myötä. (Ratsula, 2022a; Liappis ym. 2019, s. 131; Hellström & Parkkonen, 2022, s. 15)

Työntekijöihin liittyviä sosiaalisen vastuun asioita ovat työhyvinvointi, työkyky, työturvallisuus (sekä fyysinen että henkinen), työyhteisön moninaisuus, yhdenvertaisuus ja yrityskulttuuri. Näistä suurimmasta osasta on säädetty myös työntekijöitä koskevassa lainsäädännössä. (Kalliokoski, 2022a; Ratsula, 2022a; Azets 2023, s. 9; Hellström & Parkkonen, 2022, s. 40) Vastuullisessa organisaatiossa hyvinvointiin kannattaa kiinnittää huomiota, sillä hyvinvoiva työntekijä on tuottoisampi, tekee työnsä mielellään ja kykenee esittämään kehittämisideoita. Asiakkaiden näkökulmasta sosiaalinen yritys vastuun kattaa asioita kuten tuotteiden ja palveluiden vastuullisuus ja turvallisuus, asiakastietojen asianmukainen käsittely sekä kaikille tasa-arvoinen ja hyvä asiakaspalvelu (Ratsula, 2022a; Kalliokoski, 2022a). Muiden sidosryhmien ja ihmisten näkökulmasta tärkeitä teemoja sosiaalisen yritys vastuun osalta ovat ihmisoikeus vastuut, yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä hyväntekeväisyyteen liittyvät asiat (Kalliokoski, 2022a; Ratsula, 2022a; Azets 2023, s. 9). Käytännön toimia sosiaalisen yritys vastuun edistämiseksi on esitelty kuvassa kolme kappaleen lopussa.

Taloudellisella yritys vastuulla tarkoitetaan yrityksen taloudellista kestävyyttä kuten kannattavuutta, kilpailukykyyn riittävyttä, tehokkuutta ja sidosryhmien toimeentulon turvaamista sekä yrityksen vaikuttavuutta yhteiskuntaan (Liappis ym. 2019, s. 72; Ratsula, 2022b; Azets 2023, s. 7). Unohtamatta rahanpesun, harmaan talouden sekä talousrikollisuuden torjuntaa, jotka nekin ovat taloudellista yritys vastuuta (Kalliokoski, 2022b; Liappis ym. 2019, s. 73). Taloudellinen vastuu kattaa myös paljon muuta ja jokainen

organisaatio määrittelee taloudellisen vastuunsa itse. Taloudellisella ulottuvuudella on suora yhteys myös ekologiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen, sillä ellei yrityksen taloudellinen tila ole kunnossa, niin kumpaakaan edellä mainituista ei voida tukea.

Vastuullinen yritys tuottaakin arvoa omistajiensa lisäksi myös kaikille muille sidosryhmille ja yhteiskunnalle esimerkiksi työpaikkojen ja verojen muodossa. (Ratsula, 2022b; Kalliokoski, 2022b; Liappis ym. 2019, s. 72)

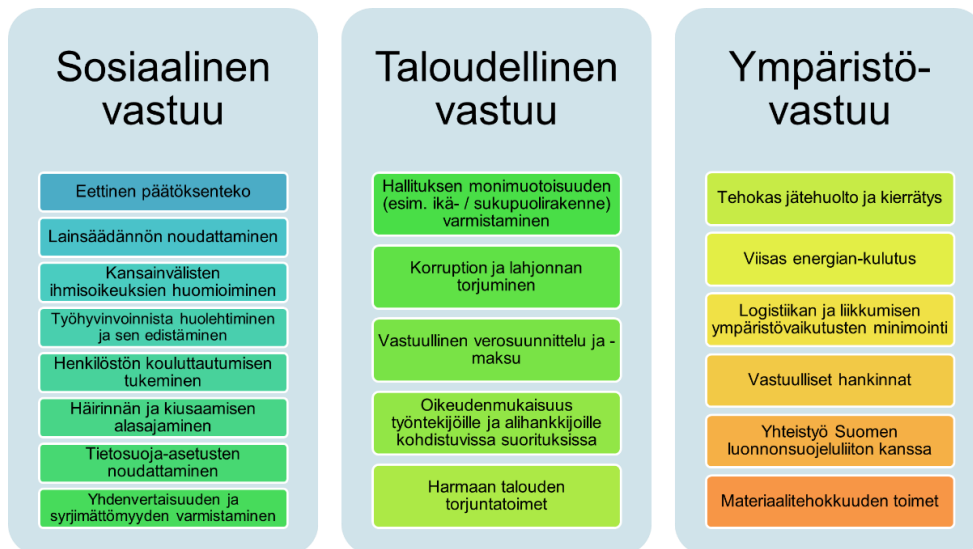
Taloudelliseen yritys vastuuseen liittyy olennaisesti myös hyvä hallinto, etenkin kun puhutaan taloudellisesta vastuusta sijoittajien näkökulmasta. Hyvällä hallinnolla on lisäksi paljon vaikutusta työntekijä- ja asiakaskokemukseen. (Ratsula, 2022b; Kalliokoski, 2022b) Hyvällä hallinnolla tarkoitetaan hallituksen monimuotoisuutta ja riippumattomuutta, korruption torjuntaa sekä vastuullista veronmaksua (Ratsula, 2022c; Kalliokoski, 2022b; Liappis ym. 2019, s. 73). Taloudellista yritys vastuuta voidaan mitata esimerkiksi liikevaihdolla, tuloksella tai tappiolla, paikallisten toimittajien osuudella kaikkiin toimittajin verrattuna tai verojalanjäljellä kuten maksetut ja kerätyt verot (Azets 2023, s. 7). Esimerkkejä käytännön toimista taloudellisen yritys vastuun toteutumiseksi on esitelty kappaleen lopussa olevassa kuvassa kolme.

Ympäristö- / ekologinen vastuu tarkoittaa ilmastonmuutoksen hillintää, resurssitehokkuutta, luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä ja luonnonvarojen vastuullista käyttöä, kiertotaloutta ja negatiivisten ympäristövaikutusten hillintää sekä alasajoa. (Hellström & Parkkonen, 2022, s. 40; Azets 2023, s. 11; Ratsula, 2022d) Suomen perustuslaissakin säädetään, että jokaisella on vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä sekä kulttuuriperinnöstä (Ratsula, 2022d). Yritys vastuun näkökulmasta ilmastonmuutoksen hillintä voi tarkoittaa esimerkiksi fossiilisista polttoaineista luopumista, kestävien uusiutuvien energiamuotojen käyttöä, energian säästöä ja energiatehokkuutta, metsäkadon pysäyttämistä sekä luonnollisten hiilinielujen kasvattamista. Hiilijalanjälkeä voidaan pienentää kierrätettävien raaka-ainemateriaalien valinnalla ja jätteiden määrän minimoimisella. Yksi konkreettinen ympäristövastuun toimi on myös päästöjen kompensointi. (Kalliokoski, 2022c) Luonnon ja talouden johtava asiantuntija Landström (2020) avaa termin näin: ”Päästöjen kompensoinnilla tarkoitetaan sitä, että kumotaan aiheutettu ilmastohaitta vähentämällä tai sitomalla omia päästöjä vastaava määrä jossain toisaalla”. Metsitetään esimerkiksi omien päästöjen verran uusia alueita.

Konkreettiset ympäristövastuun toimet, joista on listattu esimerkkejä kuvaan kolme alla, riippuvat yrityksen toimialasta, yrityksen toiminnasta ja tuotteista. EU:n jäsenmaat ovat yhdessä sääätäneet EU:ta koskettavaa ympäristöpolitiikkaa, jotka velvoittavat jäsenmaita

kansallisen lainsäädännön ohella. (Ratsula, 2022d) Ympäristövastuuta voidaan mitata esimerkiksi hiilijalanjäljellä, vedenkulutuksella, hiilidioksidipäästöillä ja energiankulutuksella (Azets, 2023, s. 11). Koronapandemian aiheuttama poikkeustila edesauttoi vähän kuin vahingossa yritysten ympäristövastuun toteumista matkustusrajoitusten ja etätyöskentelyn myötä (Lamminen, 2020). Monen yrityksen hiilijalanjälki pieneni, kun pandemian aikaan työmatkoista aiheutuneita kilometrejä ei kertynyt niin paljoa ja toimistot olivat tyhjillään, jolloin niiden energiankulutuskin väheni huomattavasti. Ympäristövastuu tulisi tulevaisuudessa nähdä enemmän mahdollistajana kuin rajoittavana teemana (Ratsula, 2022e). Tulisi enemmänkin ajatella, että ympäristöasioiden huomioiminen ja yritysvastuun kantaminen on eilinehto toiminnalle ja mahdollistaa ylipäättään kannattavan toiminnan (Ratsula, 2022e).

Kuva 3. Käytännön toimia yritysvastuun toteutumiseksi kaikilla eri osa-alueilla (mukailten Kalliokoski, 2022b; Kalliokoski, 2022d; Kalliokoski, 2022e).

Kuvassa kolme esitellään esimerkkejä sosiaalisen, taloudellisen ja ympäristövastuun konkreettisista toimista yritysmaailmassa. Tällaisia ovat esimerkiksi lainsäädännön noudattaminen, ihmisoikeusasioiden huomioiminen, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteuttaminen, harmaan talouden ja korruption torjuminen, vastuulliset verotoimet, kiertotalouden tukeminen, vastuulliset hankintaprosessit sekä energiatehokkuus. Toimet riippuvat paljolti yrityksen toimialasta ja toimiympäristöstä.

4 Vastuullisuusraportointi

Vastuullisuusraportointi, toisilta nimiltään ESG-raportointi, kestävyysraportointi ja yritysvastuuraportointi, esittää vaatimukset sille mitä yritysten tulee vastuullisuustoimistaan ympäristön, sosiaalisten ja taloudellisten vaikutusten osalta raportoida (Ratsula, 2023; Fredman, 2022). Kurittu (2018, s. 7) kiteyttää yritysvastuuraportin seuraavasti: ”Yritysvastuuraportin tärkein tehtävä on välittää lukijalle relevanttia tietoa ja lisätä hänen ymmärrystään siitä, miten yritys toimii, mitä se tavoittelee ja mitä se on saanut aikaan.” On hyvä ymmärtää, että itsessään vastuullisuusraportointi ei velvoita yrityksiä toimimaan tietyllä tavalla, vaikkakin se varmasti jo olemassaolollaan ja myöhemmin myös pakollaan ohjaa yritysten toimia vastuullisempaan suuntaan. Vastuullisuusraportoinnissa raportointi on siis pääosassa ollen kuitenkin vain yksi osa laajempaa sääntelykokonaisuutta, kun puhutaan yritys vastuusta. (Ratsula, 2023) Maailma ei kuitenkaan kaipaa enää yhtään turhia dokumentteja. Näin ollen vastuullisuusraporttienkin tulisi perustua luotettavaan ja vertailukelpoiseen tietoon, jonka nojaan voidaan tukeutua päätöksenteossa sekä tulkinnoissa siitä, ollaanko menossa oikeaan suuntaan. (Kurittu & Rankinen, 2023, s. 270)

Suomessa kirjanpitolaki on vuodesta 2016 alkaen sisällyttänyt vaatimuksen vastuullisuusraportoinnista suurille, yleisen edun kannalta merkittävälle yhtiöille, luottolaitoksille ja vakuutusyhtiölle, joiden henkilömäärä ylittää tilikauden aikana 500 henkeä ja liikevaihto on yli 40 miljoonaa euroa tai tase yli 20 miljoonaa euroa. Säädös on perustunut vuonna 2014 julkaistuun EU-komission direktiiviin. Lainsäädäntö ei ole kuitenkaan määritä kuinka tiedot tulee esittää, vaan sen yritykset ovat saaneet päättää itse. Tämä on johtanut siihen, että raportoitu tieto ei ole ollut aina käyttäjien kannalta olennaista ja raportoitua tietoa ei ole voitu vertailla, sillä kaikki eivät ole raportoineet samoja asioita. Haasteena on myös ollut, että raportoitu tieto ei ole ollut varmennettua ja raportointimääräyksiä ei ole osattu tulkita. (TEM n.d.; Breukers, 2023) Raporttien nimitykset ovat myös vaihdelleet yrityksen mukaan. On vastuullisuusraportteja, vaikuttavuusraportteja, yhteiskuntavastuuraportteja ja kestävän kehityksen katsauksia, joiden sisältö on kuitenkin pitkälti hyvin sama.

Kansallisten vaatimusten lisäksi on olemassa suuri määrä erilaisia vapaaehtoisia vastuullisuuteen liittyviä järjestöjä, aloitteita sekä sitoumuksia, joihin yritykset voivat sitoutua ja joiden viitekehyksiin yritys voi vastuullisuusraportointinsa perustaa. Suomessa tällaisista esimerkkeinä mainittakoon WWF Green Office -ympäristöjärjestelmä, Reilun kaupan sertifiointi sekä Keskuskauppakamarin ilmastositoumus (WWF Suomi, n.d.; Reilu kauppa, 2024; Keskuskauppakamari, 2021-a). WWF Green Office -ympäristöjärjestelmän avulla yritys saa tukea ympäristövastuunsa toteuttamiseen esimerkiksi ulkopuolisen asiantuntijuuden,

erilaisten verkkotyökalujen ja viestintämateriaalien muodossa (WWF Suomi, n.d.). Reilu kauppa taas tarjoaa yrityksille palveluita ympäristövastuun lisäksi ihmisoikeuksiin liittyen (Reilu kauppa, 2024). Keskuskauppakamarin ilmastositoumus keskittyy yritysten hiilijalanjäljen pienentämiseen liittyviin toimiin kuten kasvihuonepäästöjen vähentämiseen sekä hiilineutraaliuden tavoittelemiseen. (Keskuskauppakamari, 2021-a).

Vastuullisuusraportointi on tällä hetkellä suuren murroksen alla EU:n uuden kestävyysraportointidirektiivini CSRD:n myötä, mutta myös ihmisten ja yhteiskuntien kasvavan vastuullisuuskiinnostuksen ja -vaativuuden vuoksi. 31.12.2023 voimaantulleen direktiivin myötä raportointivelvollisuudet laajenevat mutta myös selkiytyvät yhteisen standardiston (ESRS) myötä. (Ratsula, 2023; Kalliokoski, 2023a) Näin tiedoista tulee myös läpinäkyvämpiä sekä vertailukelpoisempia. Samassa nimitys muuttuu kestävyysraportoinniksi. Kestävän työelämän asiantuntija Ratsula (2023) sekä kestävän liiketoiminnan asiantuntija Kalliokoski (2023a) toteavat, että direktiivi tulee koskettamaan kaikkia suuria kirjanpitovelvollisia, listattuja pieniä ja keskisuuria yrityksiä sekä osaa EU:n ulkopuolisista yrityksistä, jotka toimivat EU:n alueella. CSRD tekee siis kestävyysraportoinnin pakolliseksi kaikille yrityksille, jotka täyttävät kaksi kolmesta alla mainituista kriteereistä:

- Yli 250 työntekijää
- Yli 40 miljoonan euron liikevaihto tai
- Yli 20 miljoonan euron tase (Ratsula, 2023; Kalliokoski, 2023a).

Direktiivin voimaantulo ja pakollisuus tapahtuu asteittain yrityksen koon mukaan alkaen vuodesta 2024 (European Commission, n.d.; Kalliokoski, 2023a). On hyvä kuitenkin ymmärtää, että direktiivin voimaantulon jälkeen yhä useampi yritys on velvollinen raportoimaan vastuullisuudestaan, vaikka se ei olisikaan direktiivin piirissä. Nimittäin isommat toimijat tulevat jatkossa vaatimaan alihankkijoiltaan vastuullisuustietoja oman raportointinsa taustalle ja täten direktiivi tulee voimaantullessaan epäsuorasti koskettamaan myös pienempiä yrityksiä EU:n alueella. (Breukers, 2023; Helenius, 2023.)

Direktiivin toimesta kestävyystiedot tulee jatkossa julkaista osana yrityksen toimintakertomusta, niiden tulee olla sähköisessä muodossa ja tietojen varmentamisesta tilintarkastajan toimesta tulee myös pakollista. Tavoitteena on, että direktiivin vaatima kestävyysraportointi antaa kuvan yrityksen ympäristö-, sosiaalisesta ja taloudellisesta vastuusta. Kestävyysraportoinnin halutaan myös tulevaisuudessa olevan samalla tasolla ja yhtä tärkeää kuin yrityksen taloudellinen raportointi. Direktiivi tuleekin muuttamaan Suomen nykyistä lainsäädäntöä usealta osin. (Breukers, 2023; Ratsula, 2023; Kalliokoski, 2023;

European Commission, n.d.) Talousvaliokunnan mietinnössä (HE 20/2023, s. 2) ehdotetaan muutettavaksi muun muassa kirjanpitolakia, tilintarkastuslakia, osakeyhtiölakia, osuuskuntalakia, finanssivalvonnasta annettua lakia ja kaupparekisterilakia. Kansallisessa lainsäädännössä ei ole tarkoitus kuitenkaan edellyttää direktiivin edellytyksiä enempää, jotta direktiivin yhdenmukaisuuden tavoite myös toteutuu (Kaisanlahti, 2023).

Suomen tilintarkastajien 5.10.2023 järjestämässä webinaarissa: ”Kestävyysraportointi alkaa nyt – valmistaudu, toimi ja toteuta” johtava asiantuntija Timo Kaisanlahti (2023) Työ- ja elinkeinoministeriöstä totesi, että voittoa tavoittelemattomat osakeyhtiöt, joita myös ammattikorkeakoulut ovat, ovat myös direktiivin piirissä. Kuitenkin 21.11.2023 valmistuneen eduskunnan talousvaliokunnan päätöksen mukaan OKM:n alaisuudessa olevat ammattikorkeakoulut jäävät CSRD raportointivelvoitteen ulkopuolelle. Tähän on päädytty siksi, että ammattikorkeakoulut ovat pääosin kuntien ja kaupunkien omistamia sekä valtion rahoittamia ja koska OKM ohjeistaa jo nyt korkeakoulujen talouden hallintoa ja raportointia sekä ohjaa yhtenäistä tekemistä. Lisäksi ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportointia on jo nyt kehitetty yhdessä valtion kanssa ja kehittämistä tullaan tekemään edelleen. (HE 20/2023, s. 5–6) Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö ammattikorkeakoulujen kannattaisi kehittää vastuullisuusraportointiaan CSRD:n standardiston mukaisesti. Kuten HAMKin Mäkinenkin (henkilökohtainen tiedonanto, 20.11.2023) totesi, että vaikka direktiivi ei suoraan velvoittaisi HAMKia, niin sidosryhmien, kuten muiden rahoittajien ja yhteistyötahojen, kautta velvoite tulee ennen pitkää koskettamaan myös ammattikorkeakouluja tulevina vuosina.

4.1 Vastuullisuusraportoinnin viitekehyksistä

Vastuullisuusraportoinnin viitekehyksistä puhuttaessa voidaan viitata lain vaatimuksiin, eri raportointiviitekehyksiin, toimintajärjestelmiin tai standardeihin, arvosteluihin ja indekseihin sekä maailmanlaajuisiin tavoitteisiin ja sitoumuksiin. Viitekehyksiä on useita sillä sidosryhmien tarpeet ovat erilaisia. Siinä missä rahoituslaitos vaatii yhtä tietoa niin asiakkaat haluavatkin toista. On hyvä ymmärtää, että eri viitekehykset eivät ole toisiaan poissulkevia vaan nimenomaan toisiaan täydentäviä. (Helenius, 2023; Breukers, 2023) Heleniuksen (2023) mukaan kaikilla edellä mainituilla on yhteys toisiinsa ja esimerkiksi globaalit tavoitteet ja viitekehykset ovat olleet CSRD:n perustana. Lainsäädäntö kehittyy koko ajan ja näin ollen raportointivelvollisuudet muuttuvat alati. Uusilla standardeilla ja säätelyllä pyritään parantamaan ennen kaikkea vastuullisuustietojen vertailukelpoisuutta sekä helpottamaan tiedonsaantia sijoittajien ja muiden tärkeiden sidosryhmien kannalta. (Österlund, n.d.; Breukers, 2023) Seuraavassa esitellään kuuluisimmat ja käytetyimmät vastuullisuuteen

liittyvät viitekehykset (Breukers, 2023; Helenius, 2023). Näiden lisäksi on olemassa vielä lukuisia muita viitekehyksiä.

4.1.1 GRI-standardi

Yksi vastuullisuusraportoinnin kuuluisin ja CSRD:n standardiston kehitystyön perustanakin käytetty standardi on kansainvälinen 1990-luvun loppupuolella kehitetty GRI-standardi (Global Reporting Initiative) (Helenius, 2023; Breukers, 2023). GRI luo yhtenäiset periaatteet tavalle, miten organisaatio raportoi liiketoiminnastaan johtuvista vaikutuksista organisaation ulkopuolelle kuten ihmisiin, ympäristöön ja talouteen. GRI:n itsensä mukaan he ovat huomioineet standardeissaan eri kokoiset, eri maissa ja toimintaympäristöissä toimivat organisaatiot. GRI oli aiemmin ohjeisto, mutta vuonna 2016 se muuttui standardiksi. Sitä ei kuitenkaan valvo ketään, eikä raportoinnille ole esimerkiksi varmennusvelvoitetta. (Fredman, 2022; Kurittu, 2018, s.12) GRI-standardit on jaettu kolmeen eri osaan:

1. yleisstandardit, jotka koskettavat kaikkia ja määrittävät vaatimukset yritykselle, joka haluaa raportoida GRI-standardien mukaisesti sekä periaatteet raportoinnin sisällölle ja laadulle,
2. sektoristandardit, eli toimialakohtaiset raportointivaatimukset, joita kehitetään 40 alalle aloittaen niistä aloista, joilla on suurin vaikutus vastuullisemman maailman kannalta kuten öljy-, kaasu- ja maatalous,
3. aihestandardit (kuten jätteet, kasvihuonepäästöt, työntekijäsuhteet, työterveys- ja turvallisuus), määrittävät mitä olennainen aihe tarkoittaa, miten ne tunnistetaan ja miten niiden käsittelystä raportoidaan. Näistä yritys valitsee olennaisimmat toimintansa kannalta. (GRI, n.d., s. 3–4)

4.1.2 Agenda 2030 – kestävän kehityksen tavoitteet

Yhdistyneiden kansakuntien (myöhemmin YK) luomat kaksi merkittävää aloitetta kestävän kehityksen näkökulmasta ovat YK:n SDG:t (Sustainable Development Goals) sekä seuraavassa alaluvussa esitelty YK:n Global Compact. Näistä molemmat tarkastelevat vastuullisuusasioita ja kestävän kehityksen teemoja enemmänkin kokonaisuutena pilkkomatta niitä eri osa-alueisiin (sosiaalinen, taloudellinen, ekologinen). Ajatusmaailma näiden aloitteiden takana on, että ilmastonmuutoksen hillinnällä pystytään vaikuttamaan myös muihin teemoihin kuten esimerkiksi ihmisoikeusasioiden parantamiseen. (Breukers, 2023) SDG:t eli YK:n kestävän kehityksen tavoitteet ja siihen liittyvä Agenda 2030 -ohjelma

hyväksyttiin vuonna 2015 YK:n jäsenvaltioiden toimesta. Tavoitteet ohjaavat kestävän kehityksen edistämistä vuosina 2016–2030. Päätaavoitteena on äärimmäisen köyhyyden poistaminen maailmasta ja hyvinvoinnin varmistaminen ympäristön kannalta kestävällä tavalla. Agenda 2030 -ohjelmassa on 17 tavoitetta, jotka on esitelty kuvassa neljä. (United Nations, n.d.)

Kuva 4. Agenda 2030 tavoitteet (Suomen YK-liitto, n.d.).

Kuvassa neljä on listattuna Agenda 2030 -ohjelman 17 tavoitetta, jotka koskettavat kaikkia maailman maita. Vastuu näiden tavoitteiden saavuttamisesta on maiden hallituksilla, mutta yksin he eivät työtä tee vaan suuri rooli tavoitteiden saavuttamisessa on myös yrityksillä, korkeakouluilla ja tutkimustoiminnalla. Tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan vuosittain. (Kestavakehitys.fi, n.d.)

4.1.3 Global Compact

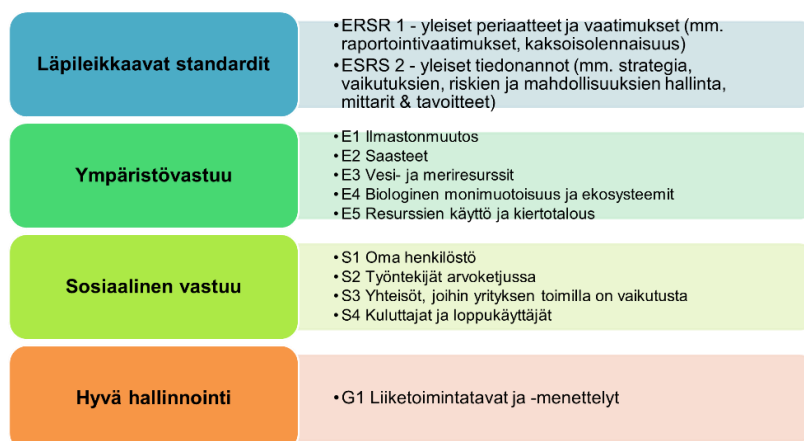
YK:n Global Compact on yritys vastuualoite, jonka tavoitteena on edistää vastuullista ja kestävästä liiketoimintaa kaikkialla maailmassa. Aloite toimii yli 160 maassa ja siihen on sitoutunut yli 15 000 yritystä sekä yli 3000 muuta organisaatiota. Aloite on linkitetty edellä mainittuun YK:n kestävän kehityksen ohjelmaan sekä aloitteen omiin periaatteisiin, joita on kymmenen. Periaatteet liittyvät ihmisoikeuksien, työelämän, ympäristön sekä korruption vastaisuuden parantamiseen. Suomessa aloitteella on oma paikallisverkosto, jossa jäseniä oli 2022 vuonna 200. (UN Global Compact Network Finland, 2023-a; UN Global Compact Network Finland, 2023-b) Global Compact tarjoaa jäsenilleen raportointialustan nimeltään Communication on Progress (CoP), jossa kysymyspatteriston avulla yritys vastaa ja raportoi Global Compactin kymmenen periaatteen ja YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden

edistämiseen liittyviin kysymyksiin omassa liiketoiminnassaan (UN Global Compact Network Finland, 2023-c).

4.1.4 ESRS-standardit

CSRD direktiivi tuo mukanaan myös siihen liittyvät uudet, heinäkuussa 2023 julkaistut kestävyysraportointistandardit, virallisella termillään ESRS-standardit (European Sustainability Reporting Standards). Niiden kehittämisestä on vastannut EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group), joka on Euroopan tilinpäätösraportoinnin neuvonantava ryhmä. Standardit kattavat ympäristöön, yhteiskuntaan ja hallintotapaan liittyviä asioita kuten ilmastonmuutos, biologinen monimuotoisuus ja ihmisoikeudet. Standardeissa määritetään tavat, joilla yritysten tulee raportoida edellä mainittuihin liittyviä haittoja, riskejä ja mahdollisuuksia. (European Commission, 2023; Aspholm, 2021) Standardit velvoittavat kaikkia yrityksiä, joita CSRD direktiivi koskettaa ilman erillisiä kansallisia lainsäätötoimia (Kaisanlahti, 2023). Nyt julkaistuja standardeja on kaksitoista. Kaksi ensimmäistä standardia koskevat kaikkia kestävyysteemoja, kun taas loput kymmenen on jaettu teemoittain ympäristö-, sosiaalisen ja hallinnollisen vastuullisuuden alle. Kuvassa viisi on tarkemmin esitelty standardeja ja niiden rakennetta. (Karpainen, 2023; Kalliokoski, 2023b)

Kuva 5. ESRS-standardit ja niiden rakenne heinäkuussa 2023 (mukaillen Karpainen, 2023; Kalliokoski, 2023b; Kalliokoski, 2023c).

Kuvassa viisi on lueteltu heinäkuussa 2023 julkaistut CSRD direktiivin kestävyysraportointistandardit, virallisella termillään ESRS-standardit ja niiden eri osa-alueet. Komission tavoitteena on ollut, että ESRS-standardien kehitystyössä on huomioitu mahdollisimman paljon jo olemassa olevia kansainvälisiä, globaaleja standardeja ja viitekehyksiä, kuten aiemmin mainittu GRI-standardi, ja niiden yhteen toimivuutta jatkossa

(Euroopan komissio, 2023, s. 4,8). Standardit kuitenkin eroavat toisistaan ja suurimpana erona on ESRS-standardien pakotteet. Aiemmin raportoitavat asiat ovat olleet yrityksen itse päätettävissä, mutta nyt ESRS-standardit velvoittavat raportoimaan tiettyjä asioita, tietyssä muodossa. (Kaukinen, 2023) Tähän vaikuttaa ESRS-standardien olennaisuusfilosofia, joka perustuu kaksoisolennaisuuteen. Sillä tarkoitetaan sitä, että otetaan huomioon sekä yrityksen vaikutukset yhteiskuntaan, että yhteiskunnan vaikutukset yritykseen (kuva 6). Olennaisia asioita oletetaan olevan myös kaikki, ellei yritys toisin todista. (Väyrynen, 2022; Kalliokoski, 2023c) Olennaisuusarvion tekeminen onkin pääosassa, kun mietitään ja päätetään mitkä aiheet vastuullisuusraportin tulee kattaa (Nevalainen, 2023). Aihe on olennainen ja siten raportoitava mikäli sillä on vaikutusta kestävään kehitykseen vaikutusten tai taloudellisesta tai näiden molempien näkökulmista. Vaikutus voi olla todellinen tai mahdollinen, kielteinen tai myönteinen ja taloudellinen vaikutus voi olla riski tai mahdollisuus. (Kalliokoski, 2023d) Olennaisuusanalyysiä tehdessä on hyvä kuulla myös sidosryhmiä kuten raportin varmentajatahoa ja konsultoida asiantuntijoita. Yritys voi hakea tukea päätöksilleen myös kestäväen kehityksen tieteellisistä ja analyyttisistä tutkimuksista. (Nevalainen, 2023; Kaukinen, 2023; Kalliokoski, 2023d)

Kuva 6. ESRS-standardien olennaisuusfilosofia (Pykäläinen, 2023).

Kuvassa kuusi on kuvattuna ESRS-standardeihin liittyvä olennaisuusfilosofia, joka perustuu kaksoisolennaisuuteen. Kuten kuvasta näkyy, kaksoisolennaisuus tarkoittaa, että yritys huomioi sekä omat vaikutuksensa yhteiskuntaan, että yhteiskunnan vaikutukset omaan toimintaansa (Väyrynen, 2022; Kalliokoski, 2023c). CSRD:een liittyviä uusia, tarkentavia standardeja, kuten sektorikohtaiset ja listattujen pk-yritysten muokatut standardit, ollaan julkaisemassa ensi kesän 2024 aikana. Tällöin direktiivin ulkopuolelle jäävät yritykset tullaan

myös huomioimaan. Nimittäin pienille ja keskisuurille yrityksille on suunnitteilla omat yksinkertaisemmat ja vapaaehtoiset standardit. (Karppinen, 2023; Aspholm, 2021) Raportointiin on luvassa lisäksi lisää tukea antavaa ohjeistusta, jotta varmistetaan direktiivin päätavoitteena ollut raportoinnin yhdenmukaisuus ja vertailukelpoisuus (Karppinen, 2023).

4.2 Vastuullisuusraportoinnin merkitys, roolit ja käytännön prosessi

Vastuullisuusraportoinnille on asetettu monenlaisia merkityksiä, tehtäviä ja tarpeita riippuen siitä mistä näkökulmasta asiaa katsotaan. Raportointia tarvitaan yrityksen sisäisten prosessien johtamiseen, riskienhallintaan, yritykselle olennaisten vastuullisuusasioiden esille tuomiseen sekä erilaisten sidosryhmien osallistamisen ja päätöksenteon tueksi. Rahoittajat ja sijoittajat vaativat raportoinnista saatuja tietoja arvioidakseen yritysten kestävyysriskejä ja määrittääkseen millä ehdoilla he voivat rahoitusta myöntää. Asiakkaat ja työntekijät taas vaativat tietoja omista odotuksistaan, kuten määrittämällä millainen vastuullisuuden taso tulee olla yrityksessä, josta ostaa palveluita tai johon työllistyy. Vastuullisuusraportointia tarvitaan myös yhteiskunnallisten tavoitteiden kuten kestävä kehityksen edistämisen seurantaan. (Mäkelä, 2021, s. 80–81; Karppinen, 2022) Yritysjohdolle yritysvastuuraportointi on ennen kaikkea riskienhallinnan työkalu, jonka avulla voidaan ennakoida riskeihin liittyviä uhkia ja odottamattomia tilanteita (Niskala ym., 2019, s. 112).

Hyvällä raportoinnilla saavutetaan parhaimmillaan parempaa riskienhallintaa ja vuorovaikutusta, yrityksen maineen parannusta sekä yleisesti toiminnan kehittymistä. Tämä vaatii sen, että raportissa on oikeat ja olennaiset asiat raportoituna selkeästi ja ymmärrettävästi lukijan näkökulmasta. Hyvä vastuullisuusraportti vaatii lisäksi hyvää viestintää. Näin varmistetaan, että raportti saavuttaa halutun lukijakunnan ja tarjoaa heille hyödyllistä tietoa siitä mitä on jo tehty sekä suunnasta, jota kohti halutaan mennä. (Kurittu, 2018, s. 7; Kurittu & Rankinen, 2023, s. 272) Hyvä vastuullisuusraportti palveleekin lukijaansa tarjoamalla tälle häntä tai hänen edustamaansa yhtiötä hyödyttäviä tietoja. Se sisältää totuudenmukaisia tietoja matkasta kohti vastuullisempaa toimintaa: mikä on muuttunut, miten tavoitteita on saavutettu, mitä on opittu ja myös rehellisesti kerrottuna sen mikä on mennyt pieleen. Vastuullisuusraportin laadinnassa tulisikin olla rohkea ja sisällyttää siihen rehellisesti myös asioita, joissa on vielä parantamisen varaa. Edellä listatut asiat vaativat taustalleen toiminnan mittaamista ja siitä seurannutta dataa, koska ilman näitä vastuullisuusraportointi on vain puhetta ja lupauksia. Enää ei riitä, että faktojen sijaan nojaututtaisiin tarinallisiin, viestinnällisiin, kauniisti kuvitettuihin case-esimerkkeihin tai

katteettomiin lupauksiin, jotka eivät sisällä luotettavaa ja vertailukelpoista dataa. (Kurittu & Rankinen, 2023, s. 270–272; Kurittu, 2018, s.76)

Vastuullisuusraportointi on monivaiheinen ja jatkuvasti käynnissä oleva prosessi, johon tulee osallistaa sekä yrityksen sisäisiä toimijoita että myös ulkoisia sidosryhmiä. Tärkeässä asemassa sisäisistä toimijoista ovat talous-, laki-, viestintä-, hankinta-, tuotanto-, myynti- sekä työturvallisuusosastot, unohtamatta tukifunktioita kuten henkilöstö- ja viestintäosastoja. Parhaimmillaan yritysvastuuraportointi voikin yhdistää yrityksen erilaisia sisäisiä toimintoja myös strategisessa mielessä, koska sisäiset keskustelut voivat johtaa myös muiden liiketoiminta-asioiden kehittämiseen. (Aspholm, 2023; Juutinen, 2016, s. 172–173; Niskala ym., 2019, s. 112) Mikäli yrityksessä on ympäristö-, kestävän kehityksen tai yritysvastuun asiantuntijuutta saatavilla, niin aina parempi. Tällainen edellä mainittu asiantuntijuus voi auttaa eri osastoja tunnistamaan yritysvastuuseen liittyviä asioita eri yksiköissä. Joillekin osastoille yritysvastuun näkökulmat voivat tuntua vierailta, ja tämän vuoksi on tärkeää käydä vastuut ja roolit läpi selkeästi ja yksiselitteisesti. Myös ylimmässä johdossa on jollain oltava vastuu yritysvastuun asioista, sillä viime kädessä he hyväksyvät vastuullisuusraportin. (Aspholm, 2023; Juutinen, 2016, s. 172–173; Kurittu & Rankinen, 2023, s. 272)

Ulkoisia, vastuullisuusraportointiin osallistuvia sidosryhmiä voivat olla esimerkiksi asiakkaat tai alihankkijat. Heidän osallistamistansa voidaan toteuttaa vastuullisuusraportointiprosessin eri vaiheissa kyselyin, haastatteluin tai heiltä saatujen valmiiden materiaalien hyödyntämisellä. Tällaisia voivat olla reklamaatiot, sosiaalisessa mediassa saadut palautteet ja yhteydenotot tai sidosryhmiin kohdistuva tutkimusmateriaali. (Juutinen, 2016, s. 157) Myös olemassa olevia ulkoisia sidosryhmiä palvelevia toimintoja, kuten asiakaspalvelua, ja heidän tietojansa kannattaa hyödyntää osallistamistyössä (Kurittu, 2018, s. 41).

Käytännössä vastuullisuus- tai toiselta nimeltään kestävyysraportointityö on suositeltavaa aloittaa projektipäällikön ja -tiimin tai vastaavan nimeämisellä sekä kokoamisella, joka koordinoi työtä ja varmistaa tavoitellun lopputuloksen saavuttamisen (Aspholm, 2023; Juutinen, 2016, s. 164). Raportista vastaavat huolehtivat siitä, että kaikilla työhön osallistuvilla on selkeä kuva mitä ollaan tekemässä, miksi ja milloin, mikä on tavoiteltu lopputulos sekä tietenkin käsitys siitä, mikä on henkilön oma rooli työssä. Alkuun on hyvä myös sopia konkreettisista työskentelytavoista kuten mihin ja missä muodossa tietoja toimitetaan, vastaako asiantuntijat lopullisesta tekstiasusta vai toimittavatko he vain materiaalit viestintäosastolle. Näillä sopimisilla vältetään muutenkin aikaa vievässä editointivaiheessa paljon aikaa. Raportin tarkastamisesta vastaavat henkilöt kannattaa myös määrittää alkuvaiheessa, jotta vältetään ikäviltä virheiltiltä julkaisuvaiheessa. (Kurittu, 2018, s.

15–17) Suunnitteluvaiheessa kannattaakin luoda konkreettinen projektisuunnitelma, joka sisältää yksityiskohtaiset tiedot siitä mitä raportti tulee sisältämään, kuka tekee mitäkin ja mikä on eri vaiheiden aikataulu (Niskala ym., 2019, s. 115).

Raportin sisältöä määrittäessä hyödynnetään lainsäädännön velvoitteiden lisäksi valitun viitekehyksen tarjoamia ohjeistuksia ja sisältöjä. Sitä ennen pitää kuitenkin kartoittaa nykytilanne: mitä sellaista teeman osalta on jo olemassa mistä voitaisiin raportoida. Usein henkilöstö- sekä ympäristöasioissa on jo menty niin pitkälle, että ne voidaan sisällyttää raporttiin sellaisenaan. Sen jälkeen seuraa valmisteluvaihe, jossa määritetään mitkä asiat ovat olennaisia sisällyttää raporttiin eli käytännössä vastataan kysymykseen, mitä vastuullisuus tarkoittaa tällä toimialalla, tässä yrityksessä ja mitä on ylipäätään tärkeää raportoida. (Juutinen, 2016, s. 152–153, 163–164; Kurittu, 2018, s. 18, 23) Tätä tehdessä tulee miettiä muun muassa mitä ovat:

- lainsäädännöstä tulevat odotukset ja velvoitteet,
- yrityksen aiheuttamat vaikutukset ympäristöön ja yhteiskuntaan,
- sidosryhmien odotukset ja huolet,
- ajankohtaiset toimialaan ja toimintaympäristöön vaikuttavat asiat,
- mediakeskustelut ja yleiset mielipiteet,
- yrityksen omat vastuullisuuteen ja liiketoimintaan liittyvät tavoitteet sekä
- yrityksen omat arvot ja linjaukset (Juutinen, 2016, s. 165, 168; Kurittu, 2018, s. 32–33).

Tässä vaiheessa usein tutkitaan myös mitä muut alalla toimivat raportoivat sekä perehdytään tutkimustietoon aiheen tiimoilta kuten kestävän kehityksen trendeihin, joilla voi olla vaikutusta yritykseen sekä riski- että mahdollisuusnäkökulmista. Lainsäädännöstä yritys saa siis minimitaso velvoitteet raportoinnille, mutta kilpailukyvyn ja maineen kannalta on lähes välttämätöntä, että yritys velvoittaa itseltään enemmän sitoutumalla lisäksi vapaaehtoiisiin aloitteisiin ja niiden tavoitteisiin. (Juutinen, 2016, s. 163–164, 165, 167) Valmisteluvaiheessa tärkeintä on arvioida kaikkien edellä listattujen asioiden ja odotusten merkitystä omaan liiketoimintaan, sekä riskien että mahdollisuuksien kannalta, ja sitten valikoida sieltä ne asiat, jotka ovat olennaisimmat omaa vastuullista yritystoimintaa ja sen raportointia määrittäessä. (Juutinen, 2016, s. 168) Valikointivaiheessa on syytä muistaa sidosryhmien osallistaminen tai ainakin kuuleminen (Nevalainen, 2023). Näin raportointiin saadaan myös moniäänisyyttä ja laajempaa näkökulmaa (Kurittu, 2018, s. 41).

Itse raportin työstössä olennaisinta on, että kaikki työhön osallistuvat ymmärtävät ja sitoutuvat raportin tavoitteeseen sekä tarkoitukseen ja, että johdosta lähtien työstöön saadaan riittävä tuki sekä resurssien että ymmärryksen muodossa. Ylimmän johdon tuleekin ymmärtää, että vastuullisuusraportti on paljon muutakin kuin vuosittain ilmestyvä kertajulkaisu. Se on tehokas tapa viestiä liiketoiminnan riskeistä ja mahdollisuuksista yritys vastuun eri osa-alueilla ja näin toimii riskienhallinnan työkaluna myös yritysjohdolle itselleen. Parhaimmillaan se toimii myös keskeisessä osassa ulkoista viestintää, jonka nojaan tärkeät sidosryhmät (kuten asiakkaat, rahoittajat yms.) perustavat koko yrityksen toimintaan vaikuttavat päätöksensä. Hyvin tehty vastuullisuusraportti toimii niin sanottuna hakuteoksena, josta kaikki sidosryhmät, niin ulkoiset kuin sisäiset, löytävät helposti ja nopeasti faktoja käyttöönsä tilanteessa kuin tilanteessa. (Mäkelä, 2021, s. 82; Niskala ym., 2019, s. 111; Kurittu & Rankinen, 2023, s. 272–273)

Vastuullisuusraportointi on ennen kaikkea strateginen päätös ja keskeinen väline sidosryhmäluottamuksen näkökulmasta. Samoin kuin suhtautuminen vastuullisuuteen ja sen kehittymiseen yleensäkin. (Niskala ym., 2019, s. 110–111) Vaikka vastuullisuusraportointi perustuisikin vapaaehtoisuuteen, niin raportoimatta jättäminen antaa väistämättä signaalin siitä, ettei vastuullisuuteen liittyviä toimenpiteitä ja työtä tai niistä raportointia pidetä yrityksessä tarpeellisena (Kurittu & Rankinen, 2023, s. 272–273). Raportointia ei kuitenkaan kannata tehdä pelkän raportoinnin vuoksi, sillä siitä ei ole hyötyä kenellekään, ei edes yritykselle itselleen (Kurittu, 2018, s. 72).

5 Vastuullisuus korkeakouluissa

Korkeakouluilla on suuri ja merkittävä rooli kestävän kehityksen ja vastuullisuuden edistämistoimissa. Siinä missä muiltakin yrityksiltä, myös korkeakouluilta vaaditaan panosta kestävien yhteiskuntarakenteiden, strategioiden ja vastuullisuuden edistämiseen. Korkeakouluilta odotetaan oman toiminnan kestävyuden sekä vastuullisuuden kehittämistä, mutta myös merkittävää panosta uuden osaamisen opettamiseen koskien kestävän kehityksen ja vastuullisuuden edistämistä sekä ympäristövaikutusten vähentämistä. Korkeakouluista valmistuu tulevaisuuden päätöksentekijöitä ja johtajia, joiden panosta ja osaamista edellä mainituilla osa-alueilla tarvitaan. Lisäksi tutkimus- ja kehittämistoiminnalla on suuri rooli uusien tietojen ja innovaatioiden syntymisessä. (Alonso-Almeida ym., 2014, s. 144–145; Aras ym., 2022, s. 428; Hiillos, 2021; Kilpeläinen, 2021) Korkeakoulut osallistuvat jo nyt merkittäväällä panoksella kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen, mutta jos kestävän kehityksen tavoitteissa halutaan todella onnistua maailmanlaajuisesti, niin

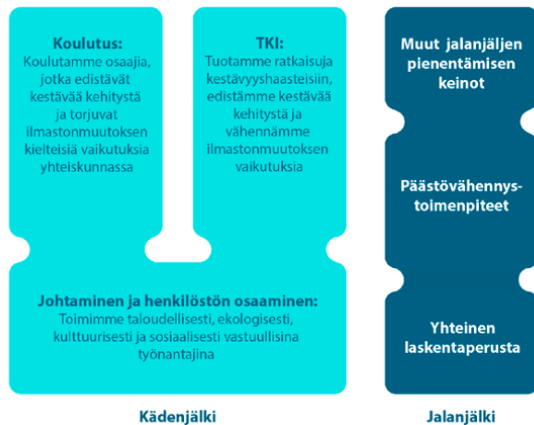
korkeakouluilta tarvitaan entistä suurempaa panosta: kestävän kehityksen edistämisen omistajuutta, edelläkävijyyttä ja johtajuutta (SDSN, 2017, s. 2).

Viime vuosikymmenten aikana korkeakoulu yhteisöille on kehitetty erilaisia kestävää kehitystä ja vastuullisuutta koskevia kansallisia ja kansainvälisiä ohjelmia ja aloitteita (Alonso-Almeida ym., 2014, s. 145). Suomessa toimii hyvinä esimerkkeinä ammattikorkeakoulujen osalta Arenen sekä YK:n kestävän kehityksen ohjelmat. Arene on vuonna 2020 julkaissut ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman: ”Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu”, johon kaikki Suomen ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet. Ohjelma perustuu YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -ohjelmaan sekä OKM:n kestävän kehityksen linjauksiin. (Arene, 2020, s. 3) YK:n ohjelmasta on kerrottu tarkemmin luvussa neljä. OKM:n linjauksen mukaan OKM:n alaisuudessa olevien virastojen ja laitosten tulee sitoutua kaikkiin Agenda 2030:n 17 tavoitteeseen (OKM, n.d.-b).

Agenda 2030 -ohjelman tavoitteisiin sitoutuminen hyödyttää korkeakouluja suuressa määrin, sillä ohjelmaan sitoutumisella korkeakoulut pystyvät osoittamaan niiden olemassaolon tarpeellisuuden yhteiskuntaan vaikuttavina eliminä ja kasvattajina. Lisäksi ohjelman avulla voidaan rakentaa uusia yhteistyösuhteita, saada uusia rahoitusmahdollisuuksia sekä määrittää vastuullinen ja globaalisti tunnistettava korkeakoulu. Koulutus ja tutkimus ovat suuressa roolissa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamisessa, mutta ne eivät ole ainoita asioita, joihin korkeakouluilla on mahdollisuudet vaikuttaa. Korkeakoulut voivat toteuttaa omaan organisaatiohallintoonsa liittyvää toimintaa edistämällä kestävän kehityksen tavoitteiden periaatteiden toteuttamista, puhumattakaan vaikutusmahdollisuuksista elinkeinoelämän osallistamiseen ja sitouttamiseen. (SDSN, 2017, s. 2)

Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmassa huomioidaan sekä suorat että epäsuorat vaikutukset yhteiskuntaan. Tavoitteena on pienentää yhteiskuntaan aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia sekä samalla kasvattaa positiivista vaikuttavuutta. Vaikuttavuutta yhteiskuntaan pyritään edistämään useamman osa-alueen näkökulmista, joita ovat koulutus, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta (myöhemmin TKI-toiminta) sekä johtamisen ja henkilöstön osaamisen osa-alueet. Kehitystyöhön halutaan sitouttaa kaikki ammattikorkeakoulujen sidosryhmät kuten opiskelijat, työ- ja elinkeinoelämä, kunnat, omaa henkilöstöä unohtamatta. Negatiivisten vaikutusten osalta tavoitteena on hiilineutraalius vuoteen 2030 mennessä. Ohjelma on luotu ammattikorkeakoulujen yhteiseksi viitekehikseksi ja tueksi kohti kestävämpää ja vastuullisempaa tulevaisuutta. (Arene, 2020, s. 3–4) Ohjelman päätavoitteet osa-alueineen on esitelty tarkemmin kuvassa seitsemän. Liitteeseen yksi on lisäksi listattu jokainen osa-alue ja siihen liittyvät lupaukset.

Kuva 7. Suomalaisten ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman sisältö (Arene, 2020, s. 5).

Kuvassa seitsemän yllä kuvataan ”Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu” -ohjelman päätavoitteet ja niiden sisältämät osa-alueet. Päätavoitteita on kaksi: kädenjäljen kasvattaminen, jonka osa-alueet koskettavat koulutusta, TKI-toimintaa sekä johtamista ja osaavaa henkilöstöä. Toinen päätavoite on jalanjäljen pienentäminen, joka sisältää päästöjen pienentämiseen liittyviä toimia sekä yhteisen hiilijalanjäljen laskentamallin (Arene, 2020, s. 5–9).

HAMKin liiketalouden lehtori, kestävän kehityksen koordinaattori ja Kestävä HAMK työryhmän sihteeri Leena Mäkinen (henkilökohtainen tiedonanto 20.11.2023) kertoo, että Arenen ohjelman parissa työskentelee neljä eri työryhmää, joissa on mukana edustajia eri ammattikorkeakouluista. Niiden lisäksi Arene ylläpitää myös kestävän kehityksen koordinaattorien työryhmää, johon Mäkinenkin kuuluu. Työryhmissä käsitellään kestävyysasioita eri näkökulmista ja vastuullisuusraportointia, miettien tulevaisuuden tapoja vastuullisuusraportointiin ammattikorkeakouluissa.

5.1 Suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin ja -tietojen viitekehyksiä sekä sisältöjä

Tämän kappaleen viittaamattomat tiedot ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien viitekehysistä ja sisällöistä ovat haettu kaikkien ammattikorkeakoulujen omilta verkkosivuilta sekä heidän toimittamistaan julkaisuista ja raporteista, jotka liittyvät vastuullisuuden ja kestävän kehityksen teemoihin. Koska lähteitä on yhdistelty useasta eri paikasta niin siitä syystä lähteitä ei ole erikseen lueteltu. On hyvä myös mainita, että tässä kappaleessa

kerrotut viitekehys- ja sisältötiedot perustuvat tässä opinnäytetyössä käytetyn hakutavan löydöksiin. Hakutavasta on kerrottu lisää seuraavassa kappaleessa kuusi. Jos vastuullisuusraportointiin käytetystä viitekehuksesta on kerrottu ammattikorkeakoulun vuosikertomuksessa, niin tiedot eivät ole tämän opinnäytetyön tutkimuksen materiaaleissa mukana.

Korkeakoulujen tulisi olla edelläkävijöitä ja suunnannäyttäjiä vastuullisuus- ja kestävä kehityksen raportoinnin saralla. Korkeakoulujen tulisi omalla toiminnallaan näyttää esimerkkiä muille toimijoille viitekehysten ja standardien hyödyntämisessä sekä raportoinnin tarpeellisuuden osoittamisessa. (Alonso ym., 2014, s. 144) Suomalaisilla ammattikorkeakouluilla on tässä parantamisen varaa. Ammattikorkeakoulujen kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman väliarvioinnissa, joka toteutettiin ammattikorkeakouluille marras-joulukuussa 2022 kävi ilmi, että vastuullisuusraportointiin kaivattaisiin entistä enemmän lisää tukea, ohjeistusta ja yhteistyötä (Arene, 2023-b, s. 3–4, 15, 18).

Moni yritys Suomessa perustaa vastuullisuusraportointinsa luvussa 4.1 esiteltyihin viitekehyksiin. Ammattikorkeakoulujen osalta suurin osa perustaa oman vastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyvän toimenpideohjelmansa tai tiekarttansa sekä tavoitteensa Arenen ohjelman ja/tai Agenda 2030 lupauksiin ja tavoitteisiin (taulukko 1). Monella ammattikorkeakoululla on myös oma ohjelmansa, jossa ei viitata mihinkään olemassa olevaan viitekehukseen, aloitteeseen tai standardiin. Vaikka kaikki Suomen ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet Arene ry:n ammattikorkeakoulujen kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaan, niin vain 11 ammattikorkeakoulua viittaa ohjelmaan vastuullisuustietojen raportoinnissaan tai esittelyssään (taulukko 1). Jopa kansainväliseen, YK:n Agenda 2030 tavoitteisiin, joka on Arenen ohjelman taustalla, on useamman toimesta viitattu, mainitsematta kuitenkaan tätä ammattikorkeakoulujen yhteistä, kansallista ohjelmaa.

Taulukko 1. Vastuullisuustietojen raportoinnissa ja/tai esittelyssä viitatut viitekehukset, ohjeistukset, sertifikaatit tai vastaavat ja niiden esiintymismäärä ammattikorkeakoulu kontekstissa.

Vastuullisuuteen liittyvä viitekehys/ohjeistus/sertifikaatti	kpl/viitekehukseen/ohjeistuksen/sertifikaattiin viitanneet yritykset
YK:n Agenda 2030	15/19
Oma vastuullisuuden/kestävän kehityksen toimenpideohjelma/tiekartta	15/19
Arene ry:n kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma	11/19
Ammattikorkeakoulujen yhteinen hiilijalanjälkittäjä	3/19
Ammattikorkeakoulun ja kaupungin yhteistyö / yhteinen sitoumus	3/19
Reilun kaupan korkeakoulu	2/19
Keskuskauppakamarin ilmastositoumus	2/19
Principles for Responsible Management Education	2/19
YK:n Global Compact	2/19
OKM:n kestävä kehityksen linjaukset,	2/19
Muut	17/19

Kuten taulukosta 1 voidaan tulkita, moni ammattikorkeakoulu (15 kpl) viittaa vastuullisuustietojen esittelyssään YK:n Agenda 2030 -ohjelmaan tai Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaan (11 kpl). Suurella osalla (15 kpl) ammattikorkeakouluista on myös oma ohjelma, jossa viitataan joko edellä mainittuihin tai muihin taulukossa esiintyviin viitekehyksiin, ohjeistuksiin, sertifikaatteihin tai vastaaviin. Vain kaksi ammattikorkeakoulua viittaa vastuullisuustietojen esittelyssään OKM:n kestävän kehityksen linjauksiin. Kolme ammattikorkeakoulua mainitsee tietojen esittelyssään ammattikorkeakoulujen yhteisen hiilijalanjälkimittarin, jonka Arene on julkaissut vuonna 2021 ja josta on julkaistu päivitetty versio huhtikuussa 2023. Mittarissa lasketaan ja raportoidaan matkustamiseen, hankintoihin sekä kiinteistöihin liittyviä päästöjä. (Arene, 2021; Laitinen, 2023) Kolme ammattikorkeakoulua niin ikään tuo esiin yhteistyön tai yhteisen sitoumuksen sen kaupungin kanssa, jonka alueella ammattikorkeakoulu toimii.

Reilun kaupan korkeakouluksi tunnustautuu kaksi ammattikorkeakoulua kuin myös Keskuskauppakamarin ilmastositoumuksen allekirjoittajiksi. Reilun kaupan korkeakoulu -arvonimen saa viestimällä Reilun kaupan teemoista, osallistumalla Reilun kaupan kampanjoihin, käyttämällä Reilun kaupan tuotteita, raportoimalla toiminnastaan sekä nimeämällä kouluunsa asiaa ajavan tiimin. Arvonimi myönnetään vuodeksi kerrallaan ja sen säilyttäminen vaatii jatkuvia edistystoimia edellä mainittujen asioiden osalta. (Fairtrade Finland, 2020, s. 9) Keskuskauppakamarin ilmastositoumus -tunnus myönnetään niin ikään vuodeksi kerrallaan ja sen saa, kun sitoutuu vähentämään kasvihuonekaasupäästöjään ja asettaa päästövähennystavoitteet kohti hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä. Tunnuksen saaminen edellyttää toimenpidesuunnitelman laatimista sekä raportointia tehdyistä toimenpiteistä tavoitteiden tiimoilta. (Keskuskauppakamari, 2021-b)

Kansainvälisistä aloitteista, Agenda 2030 -ohjelman lisäksi, listalle nousee Principles for Responsible Management Education (myöhemmin PRME) sekä YK:n Global Compact, joka on esitelty tarkemmin luvussa 4.1. Näihin viittaa myös kaksi ammattikorkeakoulua. PRME, suomeksi vastuullisen johtamisen koulutuksen periaatteet, on vuonna 2007 perustettu aloite. Sen tavoitteena on tuoda entistä enemmän esiin kestävän kehityksen teemoja koulutuksessa ja opetuksessa kuudella periaatteella, jotka keskittyvät yhteiskunnan palvelemiseen ja maapallon turvaamiseen. Aloite on YK:n tukema ja sen taustalla on myös YK:n Agenda 2030 -ohjelman tavoitteet. (PRME, n.d.) Edellä mainittujen lisäksi muita yksittäisiä viittauksia ammattikorkeakoulujen vastuullisuustietojen esittelyssä ovat muun muassa FIBS ry:n monimuotoisuussitoumukseen, Ellen MacArthurin säätiön kiertotalouden korkeakouluverkostoon, Pariisin ilmastopöytäkirjaan, Unescon Education for Sustainable Developmentiin sekä WWF Suomen Green Office -sertifikaattiin.

5.2 Vastuullisuusraportoinnin tulevaisuus suomalaisissa ammattikorkeakouluissa

Saadakseni ajankohtaista tietoa suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin kehitystyöstä, lähestyin asiassa ammattikorkeakoulujen kattojärjestö Arene ry:n toiminnanjohtaja Ida Mielityistä. Hän koordinoi haastattelupyynnöitäni Arenella sisäisesti sekä heidän kumppaniverkostonsa keskuudessa ja sain vastaukset esittämiini kysymyksiin Humanistisen ammattikorkeakoulun koulutusjohtaja Timo Parkkolalta sekä Turun ammattikorkeakoulun Head of RDI and Global Engagement Johanna Krappelta. Molemmat heistä ovat aktiivisesti mukana Arenen toiminnassa ja osallistuvat kestävyys- ja vastuullisuuskehitystyötä koskeviin keskusteluihin ja foorumeihin. Timo Parkkola toimii vetäjänä Arenen kestävän ja vastuullisen TKI-toiminnan ryhmässä (TKI Dynamis) ja Johanna Krappe on TKI-valiokunnan jäsen. Molemmat ovat myös jäseninä Arenen KeVa-nyrkissä (Timo Parkkola, henkilökohtainen tiedonanto 21.12.2023; Arene, 2022; Arene, 2023-c)

Kirjoitushetkellä, loppuvuonna 2023, Arene tarjoaa ammattikorkeakouluille mallin hiilijalanjäljen raportointiin ja TKI-toiminnan yhteisen kriteeristön laatiminen on käynnissä. Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmasta on lisäksi tehty kypsyystasoarviointi, mutta vastuullisuusraportointityötä ei ole vielä koordinoitu yhteisesti kuin hiilijalanjälkilaskennan osalta. Arenen mukaan YK:n SDG:t ovat kirjoitushetkellä, loppuvuonna 2023, käytetyin viitekehys kestävän kehityksen ja vastuullisuuden toiminnassa suomalaisissa ammattikorkeakouluissa. Siihen perustuu myös Arenen ohjelma ja kaikki sen takana olevat sopimukset, joihin ohjelma nojaa. (Timo Parkkola & Johanna Krappe, henkilökohtainen tiedonanto, 14.12.2023)

Arene näkee, että vastuullisuusraportoinnille tulisi myös ammattikorkeakoulukontekstissa olla yhteinen pohja tai malli, jonka mukaan sitä toteutettaisiin. ESRS-standardiston olisi hyvä olla sen taustalla, sillä CSRD direktiivin myötä se tulee varmasti nousemaan tärkeimmäksi raportointimuodoksi, vaikkei direktiivi suoraan velvoittaisikaan ammattikorkeakouluja raportointiin. Kaikkien ammattikorkeakoulujen on hyvä kuitenkin valmistautua vastuullisuusraportointiin, oli kansallista velvoitetta tai ei. Monet sidosryhmät kuten yhteistyökumppanit ovat nimittäin jo nyt alkaneet kysellä vastuullisuusraportoinnin perään. Keskusteluissa on jonkin verran noussut esiin huoli vastuullisuusraportoinnin aiheuttamasta lisätyöstä, vaikka itse raportointiin suhtaudutaankin positiivisesti. Raportointi nähdään tärkeänä osana vaikuttavuustyötä sidosryhmien takia ja siksi siihen halutaan osallistua. (Timo Parkkola & Johanna Krappe, henkilökohtainen tiedonanto, 14.12.2023)

Päätöksiä yhteisistä viitekehyksistä, raportointipohjista tai aikataulutavoitteista ei ole vielä tehty, vaikka Arenen rehtorikokouksessa aihetta onkin sivuttu. Vielä ollaan niin sanotusti seurantatilassa asian suhteen. On kuitenkin hyvä muistaa, että ammattikorkeakouluja on erikokoisia ja pienille ammattikorkeakouluille yhteinen raportointimalli voisi olla liian raskas toteuttaa. Toki vaihtoehtona yhteiselle mallille voisi olla minimitaso vaatimukset kaikille, joka ratkaisisi tämän haasteen. Pääasia toki on, että jokainen ammattikorkeakoulu viestii avoimesti ja läpinäkyvästi kestävyys- ja vastuullisuusteemoihin liittyvistä asioista, oli pohja mikä tahansa, vaikkapa ammattikorkeakoulun itse valitsema. Tätä asiaa Arene haluaakin edistää ilman direktiivien sanelemaa tapaa tai pakkoa. (Timo Parkkola & Johanna Krappe, henkilökohtainen tiedonanto, 14.12.2023)

Vaikka Arene näkee kestävyys- ja vastuullisuusraportoinnin tärkeänä yhteisenä asiana, niin on muistettava, että ammattikorkeakoulut ovat autonomisia. Yhteinen kanta kuitenkin on, että korkeakoulujen tulee olla kestävyden ja vastuullisuuden tekemisessä uranuurtajia ja esimerkkinä sekä opiskelijoille että ympäröivälle yhteiskunnalle. Tästä työstä tulee myös viestiä ja yhteinen raportointipohja olisi toki tässä erinomainen tapa. Toistaiseksi Arene ei kuitenkaan ole määritellyt yhteisiä tavoitteita vastuullisuusraportoinnin osalta, mutta keskustelua aiheesta tullaan käymään tarkemmin vuonna 2024. Raportoinnin ajatellaan edistävän suomalaisten ammattikorkeakoulujen näkyvyyttä ja siten myös kansainvälistä kilpailukykyä. (Timo Parkkola & Johanna Krappe, henkilökohtainen tiedonanto, 14.12.2023)

6 Tutkimusmenetelmä

Tämä tutkimuspainotteinen opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa dokumenttianalyysin ja sitä täydentävän sisällönanalyysin keinoin tutkittiin, analysoitiin ja vertailtiin suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportteja. Valitun tutkimusmenetelmän avulla oli mahdollista havainnoida tutkimusaineistoa mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, mikä tuki opinnäytetyön tavoitteita. Empiirinen osio on tehty kahdessa osassa. Luvussa 7.1 esitellään ensimmäisen osion tulokset ja tässä on käytetty menetelmänä dokumenttianalyysiä. Luvussa 7.2 esitellään toisen osion tulokset ja tässä osiossa on hyödynnetty dokumenttianalyysin lisäksi laadullista sisällönanalyysiä.

Laadullinen tutkimus soveltuu hyvin tutkimuksiin, joissa etsitään vastauksia kysymyksiin: ”Millainen?” ja ”Miten?” (Hirsjärvi ym. 2004, 152). Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus koostuu kahdesta vaiheesta; havaintojen pelkistämisestä ja tulosten tulkinnasta. Havaintoja pelkistettäessä aineistoa tarkastellaan valitusta näkökulmasta ja huomio kiinnitetään

tutkimuskysymysten kannalta olennaisiin asioihin. Havainnoista pyritään löytämään yhteinen piirre, joka yhdistää koko aineistoa. (Alasuutari, 2011, Laadullisen analyysin vaiheet -luku, viides kappale; Havaintojen pelkistäminen -luku)

6.1 Aineiston keruu ja rajaus

Laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä yleisimmät ovat havainnointi, haastattelu, kysely ja erilaisista dokumenteista kerätty tieto. Näitä menetelmiä voi käyttää monin eri tavoin joko yksittäin tai yhdistellen. (Sarajärvi & Tuomi, 2018, s. 63) Usean dokumentin käyttö tiedon lähteenä voi parhaimmillaan johtaa monipuoliseen analyysiin tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä (Alastalo & Vuori, n.d.). Koska tutkittavat dokumentit ovat usein luotu muuta tarkoitusta kuin tutkimusta varten, niin sen lisäksi, että ne antavat hyvin tietoa tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä, ovat ne myös riippumattomia tutkijasta (Piergiorgio 2003, s. 287–309). Dokumentteja tutkittaessa tulee valita haluttu lähestymistapa tutkimiseen. Yksi lähestymistapa on dokumentin käyttö resurssina, jolloin dokumentin sisältö toimii tutkimuksen kohteena. (Prior 2008, s. 825)

Edellä kuvattua lähestymistapaa sovellettiin tässä opinnäytetyössä, jossa käytettiin julkisia, verkossa saatavilla olevia ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportteja aineistonkeruun ja tutkimuskysymysten vastauksien lähteinä. Valittu aineistonkeruumenetelmä sopi tutkimustehtävään parhaiten, koska ammattikorkeakoulujen vastuullisuuteen liittyvät tiedot olivat julkisesti saatavilla joko omina erillisinä dokumentteina, muiden dokumenttien ohessa tai omana osionaan ammattikorkeakoulujen verkkosivuilla. Valittu menetelmä takasi ajankohtaisen ja luotettavan tiedon, sillä vastuullisuusraportit ja -tiedot ovat yritysten itse laatimia. Teoriaosuuden aineiston keruuta ja täydentävän tiedon etsimistä tehtiin lisäksi haastattelujen avulla. Tietoa toimeksiantajan vastuullisuuden toimista, luvussa kaksi, saatiin haastatteleamalla HAMKin asiantuntijoita. Arenen asiantuntijahaastatteluista taas saatiin tietoa vastuullisuusraportoinnin tulevaisuudesta ammattikorkeakoulu kontekstissa, tästä lisää luvussa viisi.

Aluksi tehtiin niin sanottua yleistä tiedonkeruuta kaikista ammattikorkeakouluista heidän vastuullisuuteensa ja kestäväen kehityksen edistämiseen liittyen, vaikka itse vastuullisuusraporttien sisältöjä tutkittiinkin tarkemmin vain seitsemän ammattikorkeakoulun osalta. Tietoja haettiin kaikkien ammattikorkeakoulujen omilta verkkosivuilta sekä heidän toimittamistaan julkaisuista ja raporteista, jotka liittyvät vastuullisuuden ja kestäväen kehityksen teemoihin. Näitä eri lähteistä kerättyjä ja yhdisteltyjä tietoja on käsitelty tämän

luvun lisäksi luvuissa viisi ja seitsemän. Koska tietoja on kerätty niin monesta eri lähteestä, niin lähteitä ei olla erikseen lueteltu jokaisessa kohdassa.

Tutkimuksellisen osuuden aineiston keruu aloitettiin niin sanotulla alkukarsinnalla, jossa ammattikorkeakoulujen verkkosivujen hakutoiminnolla haettiin osumia hakusanoilla: "vastuullisuus" ja "vastuullisuusraportti". Högskolan på Ålandin osalta käytettiin hakusanoja: "sustainable" sekä "sustainability", sillä heidän verkkosivunsa olivat vain ruotsiksi ja englanniksi. "Vastuullisuus" sanaa käytettiin, jotta varmistettiin, että haku kattaa myös muita vastuullisuustietoja kuin vastuullisuusraportit, joita kaikilla ei oletettu olevan. Haku tehtiin kaikkiin Suomen ammattikorkeakouluihin (24 kpl), jotta saatiin selville mitkä ammattikorkeakoulut raportoivat vastuullisuudestaan tai ylipäättään esittelevät vastuullisuustietojaan julkisesti.

Taulukossa kaksi on esitelty haun tulokset. Kuten taulukosta (2) voidaan nähdä, kaikkien ammattikorkeakoulujen sivuilta saatiin osumia, mutta vain 17 osalta osuma johti kyseisen ammattikorkeakoulun omille vastuullisuussivulle ja vain seitsemän osalta haluttuun tulokseen eli itse vastuullisuusraporttiin tai -raportteihin. Loppujen seitsemän ammattikorkeakoulun osalta haku tuotti artikkeleita, uutisia, tapahtumia ja/tai muita vastuullisuuteen liittyviä sivuosumia kuin omat vastuullisuustiedot. Edellä mainitut liittyivät useasti yhteistyössä tehtyihin tai TKI-toiminnan vastuullisuusprojekteihin ja vastuullisuus koulutustarjontaan. Kahdella näistä seitsemään kuuluvista oli kyllä olemassa vastuullisuussivut, mutta koska ne oli nimetty "Kestävä" termillä, niin ne eivät nousseet osumiin mukaan. Tämä tuli esille selaillessa ammattikorkeakoulujen verkkosivuja hakujen lomassa.

Taulukko 2. Osumat vastuullisuusraportteihin ja/tai vastuullisuustietoihin ammattikorkeakoulujen verkkosivuilla haettaessa hakusanoilla ”vastuullisuus” ja ”vastuullisuusraportti” ja yhden ammattikorkeakoulun osalta hakusanoilla ”sustainable” ja ”sustainability”.

Amk	Osumat vastuullisuus / vastuullisuusraportti hakusanoilla
Centria	Artikkeleita/uutisia/tapahtumia/muita sivuja kuin omat vastuullisuus-sivut
DIAK	Vastuullisuus osio verkkosivulla
Haaga-Helia	Vastuullisuus osio verkkosivulla
Humak	Artikkeleita/uutisia/tapahtumia/muita sivuja kuin omat vastuullisuus-sivut
HAMK	Artikkeleita/uutisia/tapahtumia/muita sivuja kuin omat vastuullisuus-sivut, Kestävä HAMK -sivu ei tullut osumiin.
JAMK	Vastuullisuus osio verkkosivulla
XAMK	Vastuullisuusraportit, vastuullisuusosio verkkosivulla
KAMK	Artikkeleita/uutisia/tapahtumia/muita sivuja kuin omat vastuullisuus-sivut
Karelia AMK	Vastuullisuus osio verkkosivulla
LAB	Vastuullisuusraportit, vastuullisuusosio verkkosivulla
Lapin amk	Vastuullisuusraportit, vastuullisuusosio verkkosivulla
Laurea	Artikkeleita/uutisia/tapahtumia/muita sivuja kuin omat vastuullisuus-sivut, Kestävä Laurea -sivu ei tullut osumiin eikä vaikuttavuusraportit
Metropolia	Vastuullisuusraportit, vastuullisuusosio verkkosivulla
OAMK	Vastuullisuusosio verkkosivulla, yhteiskuntavastuuraportit
SAMK	Vastuullisuus osio verkkosivulla
Savonia	Vastuullisuus osio verkkosivulla, Katsaus Savonian vastuullisuus-toimiin -raportti
SeAMK	Vastuullisuus osio verkkosivulla
Tamk	Vastuullisuus osio verkkosivulla
Turun AMK	Vastuullisuus osio verkkosivulla
VAMK	Vastuullisuus osio verkkosivulla
Arcada	Vastuullisuus osio verkkosivulla
Novia AMK	Artikkeleita/uutisia/tapahtumia/muita sivuja kuin omat vastuullisuus-sivut
Högskolan på Åland	Hakusanat: sustainability ja sustainable tuottivat tuloksina uutisia
Poliisiammattikorkeakoulu	Vastuullisuus osio verkkosivulla sekä viittaus Poliisin vastuullisuusraportteihin

Taulukkoon kaksi on koottu löydökset ammattikorkeakoulujen julkisista vastuullisuusraporteista sekä vastuullisuustiedoista ammattikorkeakoulujen verkkosivuilta haettaessa hakusanoilla ”vastuullisuus” ja ”vastuullisuusraportti” ja yhden ammattikorkeakoulun osalta hakusanoilla ”sustainable” ja ”sustainability”. Kuten taulukosta voidaan nähdä, kaikkien ammattikorkeakoulujen osalta haku tuotti osumia vastuullisuusraportteihin, vastuullisuustietoihin ja/tai niihin liittyviin artikkeleihin, uutisiin tai tapahtumiin. Taulukkoon kolme alla on koottu tulokset vastuullisuusraporttien ja -tietojen ilmenemismuodoista ja -määristä Suomen ammattikorkeakouluissa kokonaisuutena.

Taulukko 3. Vastuullisuustietojen raportointi- ja esittelykäytännöt Suomen ammattikorkeakouluissa.

Vastuullisuustietojen esittely-/raportointitapa	kpl/kaikki ammattikorkeakoulut
Vastuullisuusraportti PDF	4/24
Vastuullisuusraportti omilla/raportointiviitekehyksen tarjoavalla verkkosivulla	3/24
Vastuullisuustietoja omilla verkkosivuilla mutta ei vastuullisuusraporttia	12/24
Ei vastuullisuustietoja / vastuullisuusraporttia	5/24

Kuten taulukosta kolme voidaan tulkita: seitsemän ammattikorkeakoulua julkaisee vastuullisuusraporttia jossain muodossa, 12 julkaisee vastuullisuustietoja mutta ei varsinaista raporttia ja viiden osalta haku ei tuottanut tuloksia vastuullisuuteen liittyviin tietoihin. Tutkimukseen valittiin mukaan ne seitsemän ammattikorkeakoulua, jotka olivat julkaisseet vastuullisuusraportin, -raportteja tai vastaavan, mutta eri termillä nimetyn raportin, joko PDF-tiedostona, omilla verkkosivuillaan tai raportointiviitekehyksen tarjoavalla sivustolla. Nämä valitut ammattikorkeakoulut ovat lihavoituna taulukossa kaksi.

Merkittävimpänä aineistoa rajaavana tekijänä käytettiin julkisesti löytyviä vastuullisuusraportteja. Rajaus perustui ajatukseen, että haluttiin tutkia nimenomaan vastuullisuusraportteja ja -raportointia eikä esimerkiksi verkkosivuilla olevaa yleistä vastuullisuustietoa. On hyvä myös mainita, että tutkimuksessa ei ole huomioitu vastuullisuusraportointia, joka on mahdollisesti tehty osana ammattikorkeakoulun vuosikertomusta. Tällaisia ei nimittäin noussut hakusanojen osumissa esiin. Yksi, tutkimuksen ulkopuolinen tosin, esimerkki tästä on toimeksiantaja HAMKin oma yhteiskuntavastuuraportti vuodelta 2020–2021, joka ei noussut haussa esiin eikä siitä ole tietoa myöskään Kestävä HAMK -sivustolla. Tekijä sai tiedon raportin olemassaolosta toimeksiantajan haastattelun myötä toisessa asiayhteydessä.

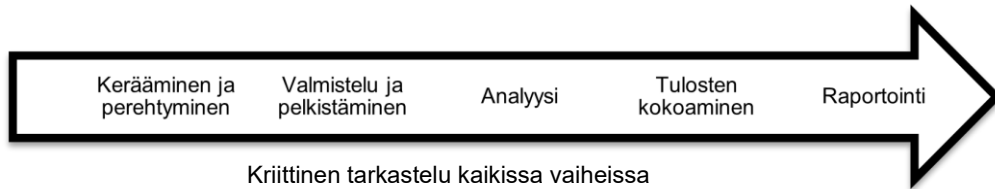
Toisena rajaavana kriteerinä käytettiin löydettyjen vastuullisuusraporttien ajankohtaisuutta. Raporttien sisällön analyysiin otettiin mukaan vain aineistot, jotka oli raportoitu vuonna 2022 tai myöhemmin. Edellä kuvatut rajaukset valittiin, jotta aineisto toisi esiin tutkimuksen kannalta olennaiset sekä ajankohtaiset asiat. Näin löydetyistä tiedosta voitiin parhaiten myös tehdä päätelmiä ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin nykykäytännöistä Suomessa.

6.2 Aineiston käsittely ja analyysimenetelmät

Dokumenttianalyysi on tutkimusmenetelmä, jossa syvennyttään analysoimaan kirjallisia dokumentteja. Tällaisia voivat olla raportit, tekstiksi muutetut haastattelut, lehtiartikkelit, verkkosivut tai muut kirjalliset materiaalit. Dokumenttianalyysissä ei siis kerätä aineistoa kyselyin tai haastatteluin, vaan siinä käytetään valmiita aineistoja, jotka on tehty jo aiemmin muuta tarkoitusta kuin tutkimusta varten. Aineistot voivat olla joko julkisia tai yksityisiä. Menetelmä soveltuu hyvin erilaisiin arviointeihin ja selvityksiin, joissa halutaan tehdä laaja-alainen, mutta selkeä ja luotettava kuvaus tutkittavasta sekä kehitettävästä asiasta. (Ojasalo ym., 2015, s. 136; Piergiorgio 2003, s. 287–309) Dokumenttianalyysin vaiheet, jotka on

esitelty tarkemmin kuvassa kahdeksan, perustuvat laadullisen tutkimuksen yleiseen malliin ja vaiheisiin.

Kuva 8. Dokumenttianalyysin vaiheet (mukaillen Ojasalo ym., 2015, s. 137–138; Laakso & Dietrich, 2023).

Kuvassa kahdeksan on kuvattu dokumenttianalyysin vaiheet. Ensin kirkastetaan tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset. Sitten aletaan keräämään aineistoa ja perehtymään siihen. Tämän jälkeen alkaa aineiston valmistelu ja pelkistäminen, johon kuuluu ryhmittelyä, luokittelua tai teemoittelua. Sen jälkeen alkaa varsinainen analyysiosuus, joka sisältää tulkinnan lisäksi kaikkien eri vaiheiden kriittistä tarkastelua. Lopuksi tulokset kootaan ja raportoidaan selkeästi. (Ojasalo ym., 2015, s. 137–138; Laakso & Dietrich, 2023) Tässä opinnäytetyössä tutkittavina ja analysoitavina dokumentteina ja tutkimuksen kohteina toimivat ammattikorkeakoulujen verkkosivuilla julkaistut vastuullisuusraportit. Vastauksia tutkimuskysymyksiin haettiin siis olemassa olevista aineistoista, dokumenteista, ja täten dokumenttianalyysi valikoitui tutkimusta parhaiten tukevaksi tutkimusmenetelmäksi.

Tämän opinnäytetyön ensimmäinen empiirinen osio käsittelee ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportointia koskevia käytänteitä ja osio toteutettiin yllä esitellyn dokumenttianalyysin keinoin. Valitulla menetelmällä pyrittiin löytämään vastauksia siihen, miten ja missä muodossa valitut ammattikorkeakoulut raportoivat vastuullisuudestaan, kuinka usein raportti julkaistaan ja mitä viitekehyksiä raportoinnissa käytetään. Tulokset on esitelty luvun seitsemän taulukossa neljä. Empiirisen osion toisessa osiossa syvennytään etsimään vastauksia siihen, millaisista sisällöistä ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportit tällä hetkellä koostuvat. Vastuullisuusraporttien sisällön tarkastelun viitekehukseksi valittiin Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmassa määritetyt osa-alueet ja niiden lupaukset, jotka on kuvattu tarkemmin kappaleessa viisi, kuvassa seitsemän sekä liitteessä yksi. Viitekehys valikoitui siksi, että Arenen ohjelmaan ovat sitoutunut kaikki Suomen ammattikorkeakoulut ja näin ohjelman sisällön oletetaan olevan jokaisen ammattikorkeakoulun vastuullisuustyön ja -raportoinnin taustalla. Tässä osiossa hyödynnettiin aiemmin kuvatun dokumenttianalyysin rinnalla sitä täydentävää laadullista sisällönanalyysiä.

Dokumenttianalyysin yksi keskeisimmistä analyysitavoista on laadullinen sisällönanalyysi (Ojasalo ym., 2015, s. 137). Empiirisen osion toisessa osassa, jossa analysoitiin vastuullisuusraporttien sisältöjä tarkemmin valitun viitekehysten näkökulmasta, käytettiin tätä menetelmää dokumenttianalyysin tukena tutkimusaineiston analysointiin. Sisällönanalyysi on laadullisen aineiston perusanalyysimenetelmä, jonka tavoitteena on havainnollistaa sanallisesti tutkittavaa asiaa. Aineistoa voidaan analysoida etsimällä yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia tai vaihtoehtoisesti eroja ja poikkeavuuksia. Aineiston analyysissä on karkeasti kuvattuna kolme vaihetta. Ensin aineisto järjestetään jollakin tavalla, esimerkiksi luokittelemalla, yhdeksi kokonaisuudeksi. Toisessa vaiheessa aineistoa analysoidaan aineistolähtöisesti tai teorian ohjaamana. Kolmannessa vaiheessa saatuja havaintoja ja löydöksiä tulkitaan, niille annetaan jokin merkitys ja havaintojen välille muodostetaan yhteyksiä. Analyysissä tutkija siis yhdistää, tiivistää, arvioi ja tekee päätelmiä oman tulkinnan ja tiedon sekä kerätyn aineiston perusteella. Aineisto järjestetään uudelleen selkeäksi kokonaisuudeksi ilman, että sen tietoarvo muuttuu. Lopuksi havainnoista koostetaan johtopäätöksiä. (Eriksson & Koistinen 2014, s. 33; Eskola & Suoranta 1998, 138–140; Hirsjärvi ym. 2002, 210; Hirsjärvi & Hurme 2001, 143–152; Tuomi & Sarajärvi, 2018, s. 78–79)

Analyysi voidaan tehdä joko ilmisältö analysoiden tai myös piilossa olevat viestit mukaan lukien. Analyysiyksikkönä voi toimia yksittäinen sana, lause tai ajatuskokonaisuus riippuen tutkimuksen tavoitteesta ja tutkimuskysymyksistä. (Ojasalo ym., 2015, s. 137) Tässä opinnäytetyössä tutkimusaineistoa analysoitiin aineistolähtöisesti vain ilmisältöä analysoiden. Aineistolähtöisessä analyysissä aineisto ohjaa analyysin tekoa eikä esimerkiksi aiempia tutkimuksia aiheeseen liittyen tule huomioida. Tavoitteena on ymmärtää tutkittavia kohteita tutkijan omasta näkökulmasta jokaisessa analyysivaiheessa ja luoda saadusta aineistosta teoriakokonaisuus. Analyysiyksiköiden valinta pohjautuu tutkimuksen tarkoitukseen ja keskeistä on, että yksiköt eivät ole etukäteen sovittuja, vaan ne pohjautuvat aidosti kyseiseen aineistoon. (Ojasalo ym., 2015, s. 139–140; Tuomi & Sarajärvi 2018, s. 108.)

Empiirisen osion toisessa osiossa tutkimusaineistoon perehtyminen aloitettiin ensin lukemalla aineistoa useaan otteeseen. Sen jälkeen aloitettiin aineiston järjestäminen koodaamisen avulla. Koodaaminen on sisällönanalyysin työväline, jolla järjestellään ja luokitellaan aineistoa ennen varsinaista analyysiä. Koodaamisessa tutkija valitsee näkökulmat, joten siinä on kyse myös tutkijan tekemistä valinnoista. (Juhila, n.d.; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006) Tässä opinnäytetyössä aineisto koodattiin värikynätekniikkaa hyödyntäen

viitekehityksen osa-alueiden mukaisesti etsimällä vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tässä tapauksessa jokaiselle Arenen ohjelman osa-alueelle annettiin oma värinsä, jonka mukaan tutkimusaineistoa lähdettiin värikoodaamaan. Värikynätekniikalla tarkoitetaan tekstin konkreettista merkitsemistä eri värein samankaltaisuuksia etsiessä. Tämä helpottaa oikeiden, eli tutkimuskysymysten näkökulmasta relevanttien, asioiden poimimista aineistosta. (Juhila, n.d.; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006) Tämän jälkeen löydökset koottiin Excel-tiedostoon, jossa ne luokiteltiin vielä osa-alueiden lupausten mukaan omiksi ryhmikseen (taulukko 4). Myös tässä vaiheessa hyödynnettiin värikynätekniikkaa analyysin helpottamiseksi.

Taulukko 4. Esimerkki sisällönanalyysin vaiheista.

		Ammattikorkeakoulu	Tavoitteet	Mittarit	Toimenpiteet	Tulokset (mitä jo saavutettu)	
Lupaus 1:	Tutkintoon johtava	LAB	Haluamme jokaisen LAB:n valmistuneen korkeasti koulutettuna ammattilaisena edistävän vastuullisuutta ja vastuullisuutta työ				
		LAB	LAB toteuttaa myönteisiä uudistuksia liike-elämässä ja teollisuudessa kouluttamalla asiantuntijoita, jotka pyrkivät tunnistamaan				
		Metropolia	Koulutus on toimintamme ytimessä. Varmistamme, että jokainen Metro	Panostimme	kestävän kehityksen osaamiseen, joka on		
		Metropolia	Integroimme kestävän kehityksen sisältöä kaikkeen koulutukseen	Valmistuneiden opiskelijoiden palautekysely (AVDP)	kestävän ke		
		Metropolia	Koulutamme kestävän kehityksen osaajia ja kannustamme yksilöitä v	Uudistimme	kaikille opiskelijoillemme suunnatun 30 opin		
		Laurea	Laurean kestävän koulutustoiminnan tavoitteena on, että Laureassa	Kestävä kehitys,	kierotalous ja vastuullisuus laurealaisi		
Lupaus 2:	Tarjoamme jatkuva	LAB	LAB yhdistää yhteiskunnan tarpeet tiivissä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa koulutussisältöön sekä tutkimus-, kehitys- ja				
		Metropolia	Vahvistamme pääkaupunkiseudun elinvoimaa kestävän yritt	Yrittäjäshau	Toimimme ekosysteemiperiaatteella ja rajat ylittävissä y		
		Laurea	Laurean tavoitteena on vastata entistä paremmin yhteiskunnan jatku	LbD-mallin ans	laureassa on kehitetty pitkäjänteisesti k		
		OAMK	Vuonna 2022 päätavoitteemme oli kehittää koulutustamme muuttuva	Qtimme	keskeisen roolin oppimisen tulevaisuutta edistä		
Lupaus 3:	Edistämme korkeak	LAB	LAB-ammattikorkeakoulun ja LUJ-yliopiston yhteiseen saavutettavu	LAB on uudistanut	tasa-arvosuunnitelmansa ja pyrkii te		
		LAB					
		LAB				STEPS-projektissa etsitään ratkaisuja, jotka auttavat TE	
		LAB				eSport Kipinä -projektissa kehitettiin uudenlainen toimir	
		LAB				Roleplay-projektissa on kehitetty elämäspedagogiikkaa	
		LAB				LAB tarjoaa ilmaisia opiskelumahdollisuuksia Ukrainan s	
Metropolia	Toimimme ihminen edellä ja edistämme tasa- arvoa, yhdenvertaisuutt	Vuonna 2022	Metropolian opiskelijoiden sukupuolijak				
Metropolia	Rakennamme yksilöllisiä ja joustavia oppimiskursseja eläm	Tutkintok	Vuoden 2022 aikana on kartoitettu ja tunnistettu kehit				
Metropolia	Varmistamme koulutuksen saavutettavuuden ja joustavuuc	Verkko	teutusten ja monimuoto-opintojen osuus (%)				

Taulukko neljä toimii esimerkkinä sisällönanalyysin vaiheista empiirisen osan toista osiota tehdessä. Taulukkoon neljä on luokiteltu ne asiat vastuullisuusraporteista, jotka asiasisällöllisesti liittyvät Arenen ohjelman ensimmäisen osa-alueen ”koulutus” kolmeen eri lupaukseen. Tätä seurannut analyysi- ja tulosten kokoamis- vaihe on esitelty luvussa 7.2.

7 Tutkimustulokset

Tutkimukseen valittiin mukaan seitsemän vastuullisuusraportin tai vastaavan julkaissutta ammattikorkeakoulua: LAB, Metropolia, Laurea, Savonia, Oulun (OAMK), Lapin (amk) ja Kaakkois-Suomen (myöhemmin XAMK) ammattikorkeakoulut. Taustatietona näistä ammattikorkeakouluista kerrottakoon, että tutkittavien ammattikorkeakoulujen liikevaihdot vaihtelivat 47 miljoonasta eurosta aina 111 miljoonaan euroon vuonna 2022. Henkilöstömäärä vaihteli ammattikorkeakoulun mukaan vähimmillään 445 henkilön ja enimmillään 1011 henkilön välillä samaisena vuonna 2022. (Asiakastieto n.d.)

Vastuullisuusraporttien tasoon tai sisältöön näillä edellä mainituilla taustatiedoilla ei nähdä olleen vaikutusta. Tiedot on esitelty taustatietona siksi, että niistä käy hyvin ilmi, että kaikki vertailussa mukana olleet ammattikorkeakoulut ovat liikevaihtonsa ja henkilöstömääränsä osalta sen kokoisia, että ne lukeutuisivat kestävyysraportointidirektiivi CSRD:n piiriin. Ensimmäisessä alaluvussa esitellään tulokset ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin tavoista ja käytänteistä. Toisessa alaluvussa syvennyttään vastuullisuusraporttien sisältöön valitun viitekehyksen näkökulmasta.

7.1 Ammattikorkeakoulujen tavat raportoida vastuullisuudesta

Tässä osiossa pyrittiin dokumenttianalyysin keinoin löytämään vastauksia siihen, miten ja missä muodossa valitut ammattikorkeakoulut raportoivat vastuullisuudestaan, kuinka usein raportti julkaistaan ja mitä viitekehyksiä raportoinnissa käytetään. Tulokset on koottu taulukkoon viisi alla. Taulukon avulla voidaan vertailla eri ammattikorkeakoulujen tietoja myös keskenään. Liitteeseen kaksi on listattu linkit niihin dokumentteihin ja niille verkkosivuille, joita tässä osiossa on tutkittu.

Taulukko 5. Ammattikorkeakoulujen käytänteet vastuullisuusraportoinnissa.

	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Raportin nimi	Report on Sustainability 2022	Metropolian vastuullisuusraportti 2022	Laurean yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja vuorovaikutus 2022 -raportti	Katsaus Savonian vastuullisuustoimiin 8/2023	Yhteiskuntavastuu-raportti 2022	Lapin AMKin vastuullisuusraportti 2022	Global Compact: Communication on Progress Xamk 2022
Formaatti	PDF	PDF	PDF	PDF	Verkkosivusto (oma)	Verkkosivusto (oma)	Verkkosivusto (viitekehys)
Julkaisusykli	Kerran vuodessa	Kerran vuodessa	Kerran vuodessa	Ei ilmene, tämä ensimmäinen	Kerran vuodessa	Kerran vuodessa	Kerran vuodessa
Raportoinnin viitekehys	YK:n Global Compact	Ei ilmene	Ei ilmene	Ei ilmene	GRI	Ei ilmene	YK:n Global Compact
YK:n kestävän kehityksen tavoitteiden viestiminen raportissa	Viitattu, valitut tavoitteet (3, 8, 9, 11, 12, 13 ja 17) toimivat viitekehysenä	Viitattu, valitut tavoitteet (4, 8, 9, 10, 12, 13, 16 ja 17) toimivat viitekehysenä	Ei viitattu raportissa	Viitattu, valitut tavoitteet (2, 3, 4 ja 9) toimivat viitekehysenä	Ei viitattu raportissa	Viitattu, valitut tavoitteet (3, 4, 7, 8, 9 ja 11) toimivat viitekehysenä	Ei viitattu raportissa
Arenen ohjelman tavoitteiden viestiminen raportissa	Viitattu, toimivat viitekehysenä	Ei viitattu, mutta Arene mainittuna tekstissä	Ei viitattu raportissa	Ei viitattu raportissa	Ei viitattu raportissa	Viitattu, toimivat viitekehysenä	Ei viitattu raportissa
Muita huomioita raportoinnista	Raportti julkaistu englanniksi	Raportti sekä suomeksi että englanniksi	Raportti rakennettu case-esimerkein.				Raportti julkaistu englanniksi

Kuten taulukosta viisi nähdään: Neljä ammattikorkeakoulua: LAB, Metropolia, Laurea ja Savonia julkaisi vastuullisuusraportin vuonna 2022 PDF-muodossa, kaksi ammattikorkeakoulua: OAMK ja Lapin AMK omilla verkkosivuillaan ja yksi ammattikorkeakoulu: XAMK raportointiviitekehysen tarjoavan sivuilla. Niin ikään neljä ammattikorkeakoulua käytti vastuullisuusdokumentista nimitystä vastuullisuusraportti, kun kolme muuta käytti muita nimikkeitä. Näitä olivat vaikuttavuusraportti, yhteiskuntavastuuraportti sekä katsaus vastuullisuustoimiin (taulukko 5). Raporttien julkaisusykli on pääasiassa kerran vuodessa.

Muista ammattikorkeakouluista eroten Metropolia julkaisee vastuullisuusraporttinsa lisäksi myös vaikuttavuuskatsauksia, joiden julkaisusykli on kolme kertaa vuodessa. Niissä käsitellään myös vastuullisuuteen liittyviä teemoja kuten talouslukuja ja muita ajankohtaisia asioita. (Metropolia, 2023)

Sisällöllisesti näitä vaikuttavuuskatsauksia ei ole tarkasteltu tässä opinnäytetyössä tarkemmin, mutta tämä tuodaan esiin, koska tällainen niin sanottu kvartaalimainen tarkastelu erottuu edukseen muiden joukossa ajankohtaisuudellaan ja laajuudellaan. Vastuullisuusraporteissa tarkastellaan kokonaisen vuoden ajanjaksoa ja siksi niissä on sisältöä runsaasti. Se puolestaan voi olla lukijalle jossakin määrin raskasta luettavaa.

LAB ja XAMK perustaa vastuullisuusraportointinsa YK:n Global Compact yritysvaluuvaliitteeseen, kun taas OAMK ainoana mukaillee vastuullisuusraportoinnissaan GRI-standardia. Muiden osalta raportoinnin viitekehystä ei tuoda esiin. LABilla, Metropolialla, Savonialla sekä Lapin amkilla on kuitenkin määritettynä itselleen olennaisimmat tavoitteet YK:n kestävän kehityksen ohjelma 2030 tavoitteista. Arenen kestävän kehityksen ohjelman tavoitteiden osalta viittausten määrä on vähäisempi: vain LAB ja Lapin amk viittaavat Arenen tavoitteisiin suoraan raportissaan. Muu esiin nostettava huomio on, että LABin sekä XAMKin raportit ovat saatavilla vain englanniksi, kun taas Metropolian sekä suomeksi että englanniksi.

Yhteenvetona tästä osiosta voidaan todeta, että ammattikorkeakouluilla Suomessa ei ole yhteistä vastuullisuusraportointikäytäntöä tai -viitekehystä käytössään.

Ammattikorkeakoulujen raportit noudattavat pitkälti samanlaisia tapoja vain julkaisuformaatin sekä -syklin osalta. Muuten ne eroavat toisistaan paljonkin mitä tulee nimeämiseen, viitattuihin raportointi- ja sisältöviitekehyksiin, raportin rakenteisiin sekä visuaaliseen ilmeeseen. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportit ovat usein viestinnällisiä, jokaisen itsensä valitseman tavan mukaan toteutettuja, jotka harvoin sisältävät vertailukelpoista dataa kuten esimerkiksi konkreettisia lukuja. Näin ne eivät ole kovin hyvin vertailtavissa keskenään eivätkä myöskään eri vuosina raportoitujen vastuullisuusraporttien kanssa.

7.2 Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien sisällöt Arenen kestävän kehityksen ohjelman sisällön näkökulmasta

Vastuullisuusraporttien sisällön tarkastelun viitekehyyksi valittiin Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman osa-alueet sekä niiden alla olevat lupaukset. Itse ohjelma kokonaisuudessaan on kuvattu tarkemmin kappaleessa viisi. Osa-alueita ohjelmassa on neljä: koulutus, TKI, johtaminen ja osaava henkilöstö sekä hiilijalanjälki. Jokaisella osa-alueella on omat lupauksensa, joiden määrä vaihtelee osa-alueen mukaan kolmen ja neljän välillä. Alla olevassa kuvassa yhdeksän on esimerkki yhden osa-alueen (koulutus) kokonaisuudesta lupauksineen.

Kuva 9. Esimerkki Arenen ohjelman osa-alueesta ”koulutus” lupauksineen (Arene, 2020, s.6).

Koulutus – kestävän kehityksen taidot jokaiselle

Lupauksemme

1. Tutkintoon johtava koulutuksemme tuottaa osaajia, jotka osaavat edistää kestävää kehitystä työelämässä ja yhteiskunnassa. Kaikilla meiltä valmistuneilla on omaan erityisalan liittyvän osaamisen lisäksi vähintään perustiedot kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta mukaan lukien ilmastoasiat. Varmistamme, että kestävä kehitys ja vastuullisuus läpileikkaavat kaikkea tutkintokoulutustamme.
2. Tarjoamme jatkuvan oppimisen koulutuksia, jotka edistävät kestävyysmuutoksen toteutumista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja tasoilla.
3. Edistämme korkeakoulutuksen saavutettavuutta, jotta jokainen voi tavoitella koulutusta ja osaamista perhetaustasta, sukupuolesta, kielestä, etnisestä taustasta, kansallisuudesta, toimintarajoitteesta, asuinpaikasta tai muusta yksilöstä riippumattomasta tekijästä riippumatta.

Kuvasta yhdeksän voidaan nähdä, että Arenen kestävän kehityksen ohjelman osa-alue ”koulutus” sisältää kolme lupautta, joilla tähdätään siihen, että jokainen omaisi kestävän kehityksen taidot. (Arene, 2020, s. 6). Liitteeseen yksi on listattu kaikki ohjelman osa-alueet ja niiden alla olevat lupaukset. Jokainen lupaus on lisäksi esitelty sitä käsittelevien tulosten alussa, jotta lukijan on helpompi seurata tuloksia.

Viitekehys valikoitui siksi, että Arenen ohjelmaan ovat sitoutunut kaikki Suomen ammattikorkeakoulut ja näin ohjelman osa-alueiden ja niiden lupauksen oletetaan olevan jokaisen ammattikorkeakoulun vastuullisuustyön ja -raportoinnin taustalla. Tässä opinnäytetyössä tutkituista, seitsemän ammattikorkeakoulun vastuullisuuteen liittyvistä raporteista (linkit liitteessä 2), vain kaksi viittaa ohjelmaan suoraan ja kertoo hyödyntävänsä sitä viitekehystenä. Toinen näistä on Lapin amk ja toinen LAB, joka viittaa raportissaan Arenen ohjelmaan toisena käytettynä viitekehystenä.

Tavoitteena oli kuitenkin tutkia, miten nämä Arenen ohjelman eri osa-alueiden alla olevat lupaukset esiintyvät ammattikorkeakoulujen raportoinnissa asiasisällöllisesti vaikei niihin olisi suoranaisesti viitattukaan tai vaikei niitä olisi tuotu ilmi raporteissa sellaisenaan. Jokaisen osa-alueen lupauksen osalta pyrittiin selvittämään, millaisia asioita raporteissa on nostettu esiin, kuten mitä tavoitteita osa-alueelle on asetettu, mitataanko tavoitteisiin pääsyä mittarein, mitä toimenpiteitä tehdään tavoitteisiin päästääkseen sekä mitä tuloksia on mahdollisesti jo saavutettu. Tulkintaa tehtiin lukemalla ja selailemalla aineistoa useaan otteeseen. Lisäksi tehtiin suoraa sanahakua aineistoista Arenen osa-alueissa ja niiden alla olevissa lupauksissa mainituilla sanoilla. Seuraavissa alaluvuissa esitellään tutkimuksen toisen osion tutkimustulokset.

7.2.1 Koulutus – kestävän kehityksen taidot jokaiselle

Arenen kestävän kehityksen ohjelman ensimmäinen osa-alue käsittelee kestävän kehityksen roolia koulutuksessa koulutusten sisältöjen ja koulutuksen saavutettavuuden näkökulmista. Tarkasteltaessa tätä osa-aluetta ja sen lupauksia kokonaisuutena voidaan todeta, että tämä osa-alue näkyy yhtä lukuun ottamatta kaikkien ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien sisällöissä jollakin tavalla. Verratessa muihin osa-alueisiin kokonaisuutena, tämä osa-alue ja sen lupaukset näkyvät raporteissa asiasisällöltään samansuuruisena kuin seuraava TKI-toimintaa käsittelevä osa-alue, mutta vähemmän kuin kaksi muuta osa-aluetta. Tässä osa-alueessa on kolme lupautta, joista ensimmäinen on:

Tutkintoon johtava koulutuksemme tuottaa osaajia, jotka osaavat edistää kestävästä kehitystä työelämässä ja yhteiskunnassa. Kaikilla meiltä valmistuneilla on omaan erityisalan liittyvän osaamisen lisäksi vähintään perustiedot kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta mukaan lukien ilmastoasiat. Varmistamme, että kestävä kehitys ja vastuullisuus läpileikkaavat kaikkea tutkintokoulutustamme. (Arene, 2020, s. 6)

Taulukon kuusi avulla on pyritty tuomaan ilmi mitä ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportit sisältävät lupauksen yksi näkökulmasta ja niiden ilmenevyys kunkin ammattikorkeakoulun raportissa.

Taulukko 6. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten opiskelijoiden kestävä kehityksen osaamiseen.

Osa-alue: Koulutus, Lupaus 1	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	X	X	X	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	-	X	X	-	-	-	-
Tuloksia raportoitu:	-	-	-	-	-	-	-

Taulukon kuusi avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia ensimmäisen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Taulukosta kuusi voidaan nähdä, että kaikki vertailussa olleet ammattikorkeakoulut XAMKia lukuun ottamatta ovat määrittäneet ja asettaneet vastuullisuusraporttiinsa tavoitteita, joilla tähdätään lupauksen yksi toteutumiseen. Useat tavoitteista ottaa nimenomaan kantaa siihen, millaista osaamista opiskelijoilla halutaan olevan kestävä kehityksen ja vastuullisuuden teemoista heidän valmistuessaan kyseisestä ammattikorkeakoulusta. Alla muutama ote tavoitteista eri ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa.

Haluamme jokaisen LAB:n valmistuneen korkeasti koulutettuna ammattilaisena edistävän vastuullisuutta ja vastuullisuutta työssään.

Savoniasta valmistuvat asiantuntijat osaavat toimia vastuullisesti ja huomioida kestävä kehityksen vaatimukset oman työnsä, työyhteisönsä ja yhteiskunnan kehittämisessä.

Mittarin tavoitteellensa on asettanut yksi ammattikorkeakoulu, joka mittaa tavoitteeseen pääsemistään valmistuneiden opiskelijoiden palautekyselyllä kestävä kehityksen

osaamiseen liittyen. Toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi on vastuullisuusraportissaan kuvannut kaksi ammattikorkeakoulua. Toimenpiteet liittyvät kestävän kehityksen koulutustarjonnan kehittämiseen. Tuloksia ei tämän lupauksen osalta ole raportoituna vastuullisuusraporteissa yhdelläkään ammattikorkeakoululla.

Toinen lupaus ”koulutus” osa-alueen saralla on: ”Tarjoamme jatkuvan oppimisen koulutuksia, jotka edistävät kestävyysmuutoksen toteutumista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja tasoilla” (Arene, 2020, s. 6). Taulukkoon seitsemän on koottu havainnot tämän lupauksen osalta.

Taulukko 7. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten jatkuvan oppimisen koulutustarjontaan kestävän kehityksen saralla.

Osa-alue: Koulutus, Lupaus 2	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	-	X	-	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	-	X	X	-	X	-	-
Tuloksia raportoitu:	-	-	X	-	-	-	-

Taulukon seitsemän avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia toisen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Taulukosta seitsemän nähdään, että tavoitteita lupauksen kaksi toteutumiseksi on asettanut LAB, Metropolia, Laurea ja OAMK. Asetetut tavoitteet liittyvät pitkälti koulutuksen kehittämiseen yhteiskunnan muuttuvien tarpeiden mukaan. Alla muutama ote tavoitteista.

LAB yhdistää yhteiskunnan tarpeet tiiviissä yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa koulutussisältöön sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaan.

Vuonna 2022 päätavoittemme oli kehittää koulutustamme muuttuvan maailman tarpeisiin. (OAMK)

Mittarin tavoitteensa toteutumiselle on asettanut Metropolia, kuten oli myös ensimmäisen lupauksen kohdalla. He kertovat mittaavansa tavoitteensa tilaa yrityshautomotoiminnassa mukana olleiden henkilöiden sekä perustettujen uusien yritysten määrällä. Sekä Metropolia, Laurea että OAMK ovat asettaneet toimenpiteitä tavoitteidensa saavuttamiseksi. Toimenpiteet liittyvät muun muassa työelämälähtöiseen koulutuksen kehittämiseen ja kumppanien kanssa yhteistyössä kestävämmän tulevaisuuden rakentamiseen. Laurea kertoo tuloksena, että siellä pitkäjänteisesti kehitettyä kehittämispohjaista oppimisen toimintamallia on arvioitu ja tulokset osoittavat, että se tukee erinomaisesti koulutusten työelämäläheisyyttä.

Kolmas ja tämän osa-alueen viimeinen lupaus on:

Edistämme korkeakoulutuksen saavutettavuutta, jotta jokainen voi tavoitella koulutusta ja osaamista perhetaustasta, sukupuolesta, kielestä, etnisestä taustasta, kansallisuudesta, toimintarajoitteesta, asuinpaikasta tai muusta yksilöstä riippumattomasta tekijästä riippumatta (Arene, 2020, s. 6).

Taulukkoon kahdeksan on koottu havainnot vastuullisuusraporteista lupaukseen kolme peilaten.

Taulukko 8. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt korkeakoulutuksen saavutettavuuden edistämisen näkökulmasta.

Osa-alue: Koulutus, Lupaus 3	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	X	-	-	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	X	X	-	-	-
Tuloksia raportoitu:	-	X	-	-	-	-	-

Taulukon kahdeksan avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia kolmannen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Taulukosta kahdeksan voidaan nähdä, että tavoitteita on asettanut itselleen LAB, Metropolia, Laurea ja Savonia. Tavoitteet koskevat kaikki pitkälti tasa-arvoon, yhdenvertaisuuteen ja esteettömyyteen liittyviä asioita. Myös digitalisaation hyödyntämiseen osana saavutettavuuden edistämistä otetaan kantaa. Alla otteita Metropolian tavoitteista.

Toimimme ihminen edellä ja edistämme tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta korkeakoulu yhteisössämme. Panostamme dialogiseen ja moninaisuutta arvostavaan toimintakulttuuriin. / Rakennamme yksilöllisiä ja joustavia oppimiskäytäntöjä elämän eri tilanteisiin / Varmistamme koulutuksen saavutettavuuden ja joustavuuden muun muassa digitalisaation avulla.
(Metropolia)

Mittareita tavoitteilleen on asettanut aiempien lupauksen tapaan ainoana Metropolia, joka mittaa tavoitteidensa toteutumista tutkintokoulutusten ulkopuolisesti suoritettujen opintopisteiden määrällä sekä verkkototeutusten ja monimuoto-opintojen prosenttiosuudella. Toimenpiteitä on vastuullisuusraportissaan määrittänyt kaikki samat kuin tavoitteitakin: LAB,

Metropolia, Laurea ja Savonia. Toimenpiteissä on listattuna asetettujen tavoitteiden teemoihin liittyviä toimia, mutta myös paljon syrjäytymisen ehkäisemiseen ja heikommassa asemassa olevien kouluttautumismahdollisuuksiin liittyviä toimia. Ukrainan sotaa pakenevat on huomioitu jokaisen tavoitteita ja toimenpiteitä asettaneen ammattikorkeakoulun toimesta. Alla otteita toimenpiteistä.

Roleplay-projektissa on kehitetty elämyspedagogiikkaa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi koulutuksessa ja ammatinvalinnassa. (LAB)

Lisäsimme tilapäistä suojelua Suomessa saavien henkilöiden koulutustarjontaa opetus- ja kulttuuriministeriön hankerahoituksen turvin. (Metropolia)

Opiskelijoiden ja henkilöstön yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi Laureassa on tehty yhdenvertaisuus- ja saavutettavuussuunnitelmat vuonna 2021.

Tuloksia tämän lupaus kolme teeman osalta on raportoinut Metropolia, joka kertoo kattavasti raportillaan opiskelijoiden sukupuolijakaumasta aloittain, häirintään ja epäasialliseen käytökseen puuttumisen toimistaan, opetukseen ja ohjaukseen liittyvistä toimenpiteistään sekä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä työpajoista ja niiden tuloksista.

7.2.2 TKI – ratkaisuja kestävyysaasteisiin

Toinen osa-alue Arenen kestävän kehityksen ohjelmassa käsittelee tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa (TKI) osana kestävän kehityksen edistämistä ja etenkin roolia kestävyysaasteiden ratkaisemisessa. Tarkasteltaessa tätä osa-aluetta kokonaisuutena voidaan todeta, että tämäkin osa-alue näkyy kaikkien ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien sisällöissä jollakin tavalla, kuten oli myös ensimmäisen lupauksen kohdalla. Verratessa muihin osa-alueisiin kokonaisuutena, tämä osa-alue ja sen lupaukset näkyvät raporteissa asiasisällöltään saman verran kuin ensimmäinen osa-alue, mutta vähemmän kuin kaksi seuraavaa osa-aluetta. Tälle osa-alueelle on kirjattu kolme lupaus, joista ensimmäinen on: ”Tuotamme opiskelijoita osallistaen TKI-toiminnallamme ratkaisuja kestävyysaasteisiin ja edistämme kestävästä kehitystä yhteistyössä korkeakoulu yhteisön, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kanssa.” (Arene, 2020, s. 7)

Taulukkoon yhdeksän alla on koottu mitä vastuullisuusraportit sisältävät TKI-toimintaan liittyvän ensimmäisen lupauksen osalta. Verratessa yksittäisiä lupauksia toisiinsa, tämän lupauksen asiasisältö näkyy eri ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa eniten.

Taulukko 9. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten kestävyysshaasteiden ratkaisemiseen opiskelijoita osallistavan TKI-toiminnan ja muun yhteistyön hyödyntämisen avulla.

Osa-alue: TKI-toiminta, Lupaus 1	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	X	X	X	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	X	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	X	X	X	X	X
Tuloksia raportoitu:	X	X	-	-	X	-	-

Taulukon yhdeksän avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia tämän osa-alueen ensimmäisen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Taulukosta yhdeksän voidaan nähdä, että kaikilla muilla ammattikorkeakouluilla paitsi XAMKilla on tavoitteita asetettuna vastuullisuusraportissaan, jotka liittyvät kestävä kehityksen edistämistoimintaan TKI-toiminnan ja yhteistyön myötä. Tavoitteista suurin osa ottaa kantaa nimenomaan uusien innovaatioiden synnyttämiseen. Alla yksi esimerkki.

Meille on tärkeää, että koulutuksemme ja TKI-toimintamme ovat vaikuttavia. Niiden avulla luomme kestävyysosaamista ja kehitämme innovaatioita, joilla rakennamme tulevaisuuden maailmaa. (OAMK)

Mittareita on tavoitteillensa asettanut kaksi ammattikorkeakoulua. Metropolian mittareita ovat TKI-projekteihin liittyvien YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden esiintyvyys, kestävä

kehityksen hankkeiden prosenttimäärä sekä avoimien oppimateriaalien ja TKI-kumppanuussopimusten lukumäärät. Savonia mittaa tavoitteitaan niin ikään YK:n kestävän kehityksen tavoitteet huomioivilla julkaisu- ja TKI-projektimäärillä. Toimenpiteitä ja hankkeita on käynnissä teeman osalta kaikilla ammattikorkeakouluilla. Toimenpiteet ja hankkeet liittyvät pääasiassa kiertotalouden ja ympäristöasioiden edistämiseen sekä ilmastonmuutoksen ehkäisemiseen.

Vastasimme TKI-toiminnallamme kestävän kehityksen ja vastuullisuuden haasteisiin yhdessä elinkeinoelämän kanssa. Hankkeina esimerkiksi Innovation laboratories for Climate Actions sekä Universities for Sustainable Development. (Savonia)

Kestävää kehitystä edistävän TKI-toiminnan tuloksia on raportoinut kolme ammattikorkeakoulua. Tuloksina on raportoitu hankkeita, tutkimuksia ja yhteistyöprojekteja, jotka ovat edistäneet tavoitteita.

Toinen lupaus tässä osa-alueessa on: ”Hyödynnämme yhdessä kehitettyä kriteeristöä TKI-toiminnan kestävyden ja vastuullisuuden kehittämiseksi ” (Arene, 2020, s. 7). Tämän lupauksen osalta yksikään ammattikorkeakoulu ei ole määrittänyt tai muuten tuonut ilmi tavoitteitaan, toimenpiteitään tai tuloksiaan vastuullisuusraportissaan ja siksi analysoitavaa tämän lupauksen osalta ei ole. Tämä johtunee siitä, että kriteeristö on Arenella vasta tekeillä (Timo Parkkola, henkilökohtainen tiedonanto, 14.12.2023).

Kolmas ja viimeinen lupaus on: ”Kehitämme toimintaamme niin, että meidät tunnetaan vetovoimaisina kumppaneina ja työnantajina myös ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän ja vastuullisen TKI-toiminnan ansiosta.” (Arene, 2020, s. 7).

Taulukkoon 10 on koottu tulokset tämän lupauksen osalta.

Taulukko 10. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten ammattikorkeakoulujen oman toiminnan ja vetovoimaisuuden kehittämiseen.

Osa-alue: TKI-toiminta, Lupaus 3	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	-	X	X	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	-	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	X	-	X	X	-
Tuloksia raportoitu:	X	X	X	-	X	X	-

Taulukon 10 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia tämän osa-alueen kolmannen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Taulukosta 10 voidaan nähdä, että kahta lukuun ottamatta kaikki ammattikorkeakoulut ovat asettaneet tavoitteita, määrittäneet toimenpiteitä sekä raportoineet myös tuloksia tämän lupauksen teeman osalta vastuullisuusraporteissaan. Mittareita ei ole yhdelläkään ammattikorkeakoululla. Tavoitteet liittyvät pitkälti kestävän kehityksen ja vastuullisuuden edelleen kehittämiseen kaikessa toiminnassa. Alla muutama esimerkki.

LAB edistää kestävyttä ja vastuullisuutta koulutus-, tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnassa, sidosryhmäyhteistyössä ja toimintatapoissaan kampuksilla arjessa.

”Tavoitteena on, että kestävä kehitys ja vastuullisuus ohjaavat kaikkea toimintaamme ja että Metropolia on hiilineutraali vuoteen 2030 mennessä. Tavoittelemme kestäväää kasvua Suomessa ja kansainvälisesti.”

Toimenpiteissä näkyy niin strateginen kehitystyö kuin konkreettiset kehystoimet. Tuloksina teeman osalta on raportoitu yhteistyössä sidosryhmien kanssa tehtyjä tutkimuksia, uusia ja

kehitettyjä toimintamalleja sekä yhteistyöalustoja. Alla vielä esimerkki yhdestä konkreettisesta toimenpiteestä.

Lapin amkissa toimii vastuullisuuden ja kestävän kehityksen työryhmä, joka edistää amkissa vastuullisuutta ja kestäväää kehitystä sekä muun muassa niihin liittyviä hyviä käytänteitä, tiedon jalkauttamista ja toiminnan näkyvyyttä.

7.2.3 Johtaminen ja osaava henkilöstö – toimimme itse kuten opetamme

Arenen kestävän kehityksen ohjelman kolmas osa-alue käsittelee johtamista ja osaavaa henkilöstöä osana vastuullista toimintaa sekä kestävän kehityksen edistämistä.

Tarkasteltaessa tätä osa-aluetta ja sen lupauksia kokonaisuutena, voidaan todeta, että tämä osa-alue näkyy kaikkien ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien sisällöissä jollakin tavalla. Verratessa muihin osa-alueisiin kokonaisuutena, tämä osa-alue ja sen lupaukset näkyvät raporteissa asiasisällöltään eniten. Tässä osa-alueessa on neljä lupauksia.

Ensimmäinen lupaus on: ”Toimimme taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti vastuullisina työnantajina. Toimintamme on vastuullista ja läpinäkyvää.” (Arene, 2020, s. 8)

Taulukon 11 avulla on pyritty tuomaan ilmi mitä ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportit sisältävät tämän osa-alueen ensimmäisen lupauksen näkökulmasta ja niiden ilmenevyys kunkin ammattikorkeakoulun raportissa.

Taulukko 11. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten vastuullisena työnantajana toimimiseen.

Osa-alue: Johtaminen ja osaava henkilöstö, Lupaus 1	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	X	X	X	X
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	X
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	X	-	-	X	X
Tuloksia raportoitu:	-	X	-	-	-	-	X

Taulukon 11 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia tämän osa-alueen ensimmäisen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Ensimmäinen lupaus tässä osa-alueessa käsittelee vastuullista työnantajuutta. Kaikilla ammattikorkeakouluilla on tavoitteita teeman osalta ja niissä otetaan pääasiassa kantaa ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin sekä vastuullisen talouskasvun toteutumiseen. Moni viittaa näissä tavoitteissa myös YK:n kestävä kehityksen ohjelman Agenda 2030 tavoitteisiin. Alla muutama esimerkki.

SDG 3: Hyvä terveys ja hyvinvointi. (LAB)

Ihmisarvoinen työ (XAMK)

Mittareita tavoitteille on asettanut Metropolia ja XAMK. Metropolia mittaa tavoitteitaan henkilöstötutkimuksella, jossa tutkitaan eri teemoja kuten työkykyä ja jaksamista sekä henkilöstön ja opiskelijoiden ikä- ja sukupuolijakauma tuloksilla. XAMKin mittarina toimii niin ikään vuosittainen kysely henkilökunnalle ja opiskelijoille sekä raportointijärjestelmään tulleet huomiot. Toimenpiteitä teeman osalta on asettanut viisi ammattikorkeakoulua, ja niitä ovat eettisten ohjeiden julkaisu, arvojen uudistustyö, työhyvinvointipalvelut sekä esihenkilötyön

kehittäminen. Kaksi ammattikorkeakoulua on raportoinut teeman osalta myös tuloksia. Metropolia on raportoinut henkilöstön hyvinvointiin liittyviä tuloksia, jotka on saatu henkilöstötutkimuksen avuin. XAMK on raportoinut, että naisten ja miesten tasa-arvo toteutuu heillä hyvin.

Toinen tämän osa-alueen lupaus on: ”Henkilöstömme tuntee omaan työhönsä liittyvät ja sitä ohjaavat keskeiset kestävän kehityksen linjaukset. Seuraamme kestävän kehityksen ja vastuullisuuden tilaa vuosittain” (Arene, 2020, s. 8). Taulukkoon 12 on koottu tulokset tämän lupauksen osalta.

Taulukko 12. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten ammattikorkeakoulujen omaan henkilöstöön liittyviin kestävän kehityksen linjauksiin ja niiden tietoutteen henkilöstön keskuudessa.

Osa-alue: Johtaminen ja osaava henkilöstö, Lupaus 2	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	-	X	-	-	-	X	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	-	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	-	X	-	-	-	X	X
Tuloksia raportoitu:	-	-	-	-	-	-	-

Taulukon 12 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia tämän osa-alueen toisen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Kuten taulukosta nähdään, tämän lupauksen osalta sisällöt vastuullisuusraporteissa jäivät melko vähäisiksi. Tavoitteita on asettanut vain kaksi ammattikorkeakoulua. Niissä kyllä selkeästi kuuluu tahtotila siitä, että kestävä kehitys on jokaisen työntekijän tekemisen taustalla. Toimenpiteitä on kolmella

ammattikorkeakoululla ja ne liittyvät muun muassa henkilöstön osallistamiseen kestävän kehityksen edistämisessä.

Kolmas lupaus tässä osa-alueessa on: ”Tuemme koko korkeakoulu yhteisön kestävän kehityksen ja vastuullisuuden osaamista jatkuvalla kehittämisellä. Sisällytämme kestävän kehityksen aihealueen työntekijöiden perehdytykseen” (Arene, 2020, s. 8). Taulukkoon 13 on koottu tulokset tämän lupauksen osalta.

Taulukko 13. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten kestävän kehityksen ja vastuullisuusosaamisen kehittämiseen ja perehdyttämiseen.

Osa-alue: Johtaminen ja osaava henkilöstö, Lupaus 3	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	-	-	X	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	X	-	-	X	-
Tuloksia raportoitu:	-	X	-	-	-	-	-

Taulukon 13 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia tämän osa-alueen kolmannen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Tavoitteita raportissaan tämän lupauksen teeman osalta on kuvannut LAB, Metropolia, Laurea ja Lapin amk ja ne liittyvät etenkin opiskelijoiden ja henkilöstön kestävän kehityksen osaamisen kartuttamiseen. Metropolia mittaa onnistumistaan henkilökunnan suorittamien, teemaan liittyvien, opintojen määrällä. Tuloksena he raportoivat, että 650 työntekijää suoritti vuonna 2022 kestävän kehityksen peruskurssin. Muut ammattikorkeakoulut eivät ole kuvanneet mittareitaan tai raportoineet tuloksiaan raportissaan. Toimenpiteitä sen sijaan on kuvannut tavoitteiden tapaan neljä ammattikorkeakoulua, samat kuin tavoitteitakin asettaneet: LAB, Metropolia, Laurea ja Lapin

amk. Moni ammattikorkeakoulu mahdollistaa esimerkiksi kouluttautumista henkilöstölleen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden teemojen osalta.

Neljäs ja viimeinen lupaus tämän osa-alueen osalta on: ”Kehitämme toimintaamme avoimesti yhdessä henkilöstön, opiskelijoiden ja sidosryhmien kanssa” (Arene, 2020, s. 8). Taulukon 14 avulla on pyritty tuomaan ilmi mitä ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportit sisältävät tämän lupauksen näkökulmasta ja niiden ilmenevyys kunkin ammattikorkeakoulun raportissa.

Taulukko 14. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten toiminnan yleiseen kehittämiseen yhteistyössä opiskelijoiden, henkilöstön ja sidosryhmien kanssa.

Osa-alue: Johtaminen ja osaava henkilöstö, Lupaus 4	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	-	X	X	-
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	-	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	X	-	X	X	-
Tuloksia raportoitu:	-	-	X	-	-	-	-

Taulukon 14 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia tämän osa-alueen neljännen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Tämän lupauksen teemat näkyvät viiden ammattikorkeakoulun tavoitteissa ja toimenpiteissä. Näissä korostuu opiskelijoiden ja henkilöstön osallistaminen kehitystyöhön sekä digitaalisen koulutuksen kehittäminen. On hyvä mainita, että kehittämistä on analysoitu myös TKI-toimintaa käsittelevässä, edellisessä alaluvussa. Alla esimerkkejä raporteissa ilmenneistä tavoitteista ja toimenpiteistä.

Osallisuus, vuorovaikutus ja läpinäkyvä viestintä. (Metropolia)

Opiskelijakeskeinen korkeakoulu. (Laurea)

LAB konsultoi ylioppilaskuntaansa päätöksenteossa.

Vuoden 2022 aikana päälliköille ja esihenkilöille suunnatuissa kuukausittaisissa tapaamisissa hyödynnettiin osallistavia työtapoja ja vahvistettiin osallistujien välistä yhteistyötä. (Metropolia)

Mittareita ei ollut määritetty yhdenkään ammattikorkeakoulun vastuullisuusraportissa mutta tuloksia oli raportoinut yksi ammattikorkeakoulu. Tulos koski ulkopuolisen tahon tekemän auditoinnin hyvää tulosta opiskelijoiden ja ulkoisten sidosryhmien osallistamisesta kehittämistyöhön.

7.2.4 Hiilijalanjälki – jalanjäljen pienentämisen periaatteet ja yhteinen laskentamalli

Arenen kestävä kehityksen ohjelman neljäs ja samalla viimeinen osa-alue käsittelee hiilineutraalisuuden tavoitteluun, vuoteen 2030 mennessä, liittyviä käytänteitä ja toimenpiteitä kuten hiilijalanjälkilaskentaa, päästövähennystavoitteita ja -toimenpiteitä sekä muita keinoja hiilineutraalisuuden saavuttamiseksi. Myös tämä osa-alue näkyy kaikkien ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa jollakin tavalla. Verratessa muihin osa-alueisiin kokonaisuutena, tämä osa-alue ja sen lupaukset näkyvät raporteissa asiasisällöltään toiseksi eniten.

Tässä osa-alueessa on neljä lupaus. Ensimmäinen lupaus on: ”Toteutamme hiilijalanjälkilaskennan vuosittain yhteisesti kehitetyn laskentamallin mukaisesti ja seuraamme hiilijalanjäljen kehittymistä.” Verratessa yksittäisiä lupauksia toisiinsa, tämä lupauksen asiasisältö näkyy eri ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa eniten. Toinen lupaus on: ”Sitoudumme laskentaperusteiden kehittämiseen ja käyttämiseen yhteismittallisuuden ja läpinäkyvyyden varmistamiseksi.” (Arene, 2020, s. 9) Kaksi ensimmäistä lupaus käsitellään yhdessä sillä ne käsittävät lähes samat asiat ja moni ammattikorkeakoulu on määrittänyt tavoitteissaan ja toimenpiteissään ne samaan kontekstiin. Taulukkoon 15 alla on koottu mitä vastuullisuusraportit sisältävät tämän osa-alueen kahden ensimmäisen lupauksen osalta.

Taulukko 15. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten hiilijalanjäljen laskentaan yhteisen laskentamallin avulla, hiilijalanjäljen kehittymisen seurantaan sekä laskentaperusteiden kehittämiseen ja käyttämiseen.

Osa-alue: Hiilijalanjälki, Lupaus 1 & 2	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	-	X	X	X	X
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	-	X	-	X	X
Tuloksia raportoitu:	X	X	-	-	X	X	X

Taulukon 15 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia näiden ensimmäisten kahden lupausen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Tavoitteita on asettanut kuusi ammattikorkeakoulua. Tavoitteissa näkyy yhteisinä teemoina ilmastonmuutoksen hillitseminen, päästöjen vähentäminen ja hiilijalanjäljen mittaaminen sekä kehityksen seuranta. Lähes kaikki ammattikorkeakoulut määrittävät tavoitteissaan mihin mennessä he tavoittelevat hiilineutraalisuutta. Metropolia mittaa onnistumistaan seuraamalla onko tavoitteessa mainittuja toimenpiteitä tehty vai ei. Toimenpiteitä ja hankkeita teeman osalta on käynnissä viidellä ammattikorkeakoululla. Toimenpiteissä sitoudutaan muun muassa yhteisen laskentamallin käyttöön. Tuloksia on raportoinut niin ikään viisi ammattikorkeakoulua. Tulokset ovat konkreettisia lukuja hiilijalanjäljestä ja päästöistä liittyen hankintoihin, matkustamiseen, kiinteistöihin, lämmittämiseen sekä kasvihuonepäästöihin.

Kolmas lupaus tässä osa-alueessa on: ”Toteutamme yhdessä suunniteltuja toimenpiteitä hiilijalanjälkemme ja päästöjemme pienentämiseksi” (Arene, 2020, s. 9). Taulukkoon 16 on koottu löydökset tutkijan tulkinnan mukaan niistä toimista, joilla pyritään hiilijalanjäljen ja päästöjen vähentämiseen, sillä Arene ei ole ohjelmassaan määrittänyt tarkemmin mitä tällaiset ”yhdessä suunnitellut toimenpiteet” ovat.

Taulukko 16. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten hiilijalanjäljen ja päästöjen suunnitelmalliseen pienentämiseen.

Osa-alue: Hiilijalanjälki, Lupaus 3	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	X	X	X	X	X	X	X
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	X	X	X	X	X	X
Tuloksia raportoitu:	-	X	-	-	-	X	X

Taulukon 16 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia kolmannen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Kaikki seitsemän ammattikorkeakoulua ovat asettaneet sekä tavoitteita että määrittäneet toimenpiteitä tämän lupauksen osalta. Tavoitteet liittyvät pitkälti vastuullisuuden toteutumiseen kulutuksessa, tuotannossa ja hankinnoissa sekä taloudelliseen kestävyYTEEN. Myös näissä tavoitteissa on viittauksia YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030 -ohjelman tavoitteisiin. Toimenpiteitä ja hankkeita on vastuullisuusraportissaan määrittänyt myös kaikki seitsemän ammattikorkeakoulua. Alla muutama esimerkki niistä.

Hankintasunnitelmamme mukaisesti toteutamme hankinnat mahdollisimman taloudellisesti ja organisoidusti sekä sopivat paketit, joissa huomioidaan sekä elinkaari- että ympäristönäkökohdat. Kaikkien hankintojen edellytyksenä on, että hankittava esine tai palvelu on tarpeellinen. (LAB)

Tuemme vähäpäästöistä liikkumista ja vähennämme liikkumisesta aiheutuvia päästöjä. (Metropolia)

Hankinnoissa ja ostoissa vastuullisuutta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti huomioiden ympäristövaikutukset koko elinkaaren aikana. (Savonia)

Metropolia on ainut, joka on määrittänyt tavoitteillaan mittareita. He mittaavat tavoitteitaan investointien, hankintojen, energiankulutuksen ja liikkumisen päästöillä, ruokahävikin määrällä ja kompensaatioon tarvittavien varojen määrällä. Tuloksia tämän lupauksen teeman osalta on raportoinut kolme ammattikorkeakoulua. Tuloksina raportoidaan konkreettisia hyötyjä tehdyistä toimenpiteistä kuten lämmönkulutuksen laskeminen, energiankulutuksen väheneminen sekä uusiutuvan energian lisääntynyt käyttö.

Neljäs ja samalla tämän osa-alueen ja koko ohjelman viimeinen lupaus on: ”Etsimme yhdessä päästövähennystoimenpiteiden lisäksi muita keinoja, joilla ammattikorkeakoulut voivat saavuttaa hiilineutraaliuden tavoiteaikatauluissaan” (Arene, 2020, s.9). Taulukkoon 17 alla on koottu mitä vastuullisuusraportit sisältävät tämän lupauksen osalta.

Taulukko 17. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin sisällöt peilaten muihin keinoihin kuin päästövähennystoimiin, joilla saavuttaa hiilineutraalisuus vuoteen 2030 mennessä.

Osa-alue: Hiilijalanjälki, Lupaus 4	LAB	Metropolia	Laurea	Savonia	OAMK	Lapin amk	XAMK
Tavoite / tavoitteita määritetty ja asetettu:	-	X	X	-	-	-	X
Mittari/mittareita tavoitteille määritetty:	-	X	-	-	-	-	-
Toimenpiteitä / hankkeita tavoitteiden saavuttamiseksi määritetty:	X	-	X	-	-	-	X
Tuloksia raportoitu:	-	-	-	-	-	-	-

Taulukon 17 avulla on pyritty kuvaamaan, millaisia asioita: tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia neljännen lupauksen puitteissa on raportoitu ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa. Tavoitteita tämän lupauksen osalta on asettanut kolme

ammattikorkeakoulua: Metropolia, Laurea ja XAMK, samoin kuin toimenpiteitä on määrittänyt kolme: LAB, Laurea ja XAMK. Tavoitteet liittyvät pitkälti resurssitehokkuuden sekä kiertotalouden liiketoimintamallien edistämiseen. Mittari on määritetty yhden ammattikorkeakoulun, Metropolian, toimesta. Tuloksia ei ole raportoitu yhdelläkään ammattikorkeakoululla. Alla esimerkkejä ammattikorkeakoulujen asettamista tavoitteista.

Pyrimme resurssitehokkuuteen ja hyödynnämme kiertotalouden liiketoimintamalleja, kuten jakamistalouden toimintatapoja. (Metropolia)

Jätteen vähentäminen yleensä, parempi lajittelu ja kierrätys. (XAMK)

Metropolia on asettanut ainoana mittarin tavoitteelleen, joka käsittelee luonnonvarojen kestävästä käytöstä ja resurssitehokkuutta. He mittaavat onnistumistaan jätehuollon ja vedenkulutuksen päästöillä. Toimenpiteitä tähän teemaan liittyen on kolmella ammattikorkeakoululla, ja ne liittyvät työtilojen jakamiseen muiden yhteisöjen kanssa, kestävästä kehityksen teemojen edistämiseen kampusten arjessa, lähiruuan esille nostamiseen sekä työnantajan tarjoamiin päästöttömiin työmatkakulkuneuvoihin.

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda tietoa toimeksiantaja Hämeen ammattikorkeakoulu Oy:lle muiden suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin nykytilasta: sisällöistä ja käytännöistä. Työlle esitettiin kolme tutkimuskysymystä, jotka olivat:

1. Miten ja mitkä ammattikorkeakoulut Suomessa raportoivat vastuullisuudesta?
2. Kuinka usein ammattikorkeakoulut päivittävät vastuullisuusraporttinsa?
3. Millaisista sisällöistä ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportit tällä hetkellä koostuvat?

Opinnäytetyössä tutkittiin seitsemän ammattikorkeakoulun vastuullisuusraportteja, vaikka tiedonkeruussa tutustuttiin kaikkien Suomen ammattikorkeakoulujen olemassa oleviin ja verkossa julkaistuihin vastuullisuustietoihin. Nämä seitsemän tulivat valituiksi koska opinnäytetyössä haluttiin tutkia nimenomaan vastuullisuusraportointia ja vastuullisuusraporttien sisältöjä, ja kyseinen materiaali löytyi näistä ammattikorkeakouluista. Vastuullisuusraporttien sisällön tarkastelun viitekehyyksiä valittiin Arenen kestävästä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman sisältö. Viitekehys valikoitui siksi, että Arenen

ohjelmaan on sitoutunut kaikki Suomen ammattikorkeakoulut ja näin ohjelman sisällön oletettiin olevan jokaisen ammattikorkeakoulun vastuullisuustyön ja -raportoinnin taustalla.

Opinnäytetyön tutkimustulokset osoittavat, että 29 % kaikista Suomen ammattikorkeakouluista raportoi vastuullisuudestaan vastuullisuusraportin tai vastaavan julkaisun muodossa. Ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportointi toteutetaan ja julkaistaan joko PDF-muotoisena tai verkkojulkaisuna kerran vuodessa. Useimmiten dokumentista tai julkaisusta käytetään nimitystä vastuullisuusraportti mutta myös muita nimityksiä on käytössä. Yli puolet ammattikorkeakouluista julkaisee vastuullisuusraporttinsa vain suomeksi. Mitä tulee raportoinnissa käytettyihin viitekehyksiin, niin harva ammattikorkeakoulu viittaa raportoinnissaan vielä tiettyyn viitekehukseen ja näin ollen raportointi perustuu pitkälti jokaisen itse valitsemaan tapaan. Vastuullisuusraportit ovat hyvin pitkälti viestinnällisiä eivätkä sisällä paljoa esimerkiksi numeerista dataa.

Alle puolet tässä opinnäytetyössä tutkituista ammattikorkeakouluista viittaa kansalliseen Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaan vastuullisuusraportoinnissaan. Kaikkien tässä opinnäytetyössä tutkittujen ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporttien sisällöistä kuitenkin löytyy Arenen ohjelman osa-alueisiin ja niiden alla oleviin lupauksiin liittyvää sisältöä, kuten tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä ja tuloksia, vaikkei niihin suoraan viitatakaan. Osalla yhdistettävää asiasisältöä on enemmän ja toisilla vähemmän. Tämä riippuu paljon siitä, mihin Arenen osa-alueeseen ja lupaukseen sisältöä peilataan. Suurimmilta osin lupauksiin yhdistettävissä oleva asiasisältö raporteissa on tavoitteita ja toimenpiteitä. Mittareita ja tuloksia on vielä kuvattuna ja raportoituna hyvin harvalla ammattikorkeakoululla liittyen ohjelman sisältöön, lukuun ottamatta muutamaa yksittäistä lupasta.

Kokonaisuutena osa-alueita kaikkine lupauksineen tarkasteltaessa ja peilattaessa vastuullisuusraportteihin voidaan todeta, että eniten yhdistettävää asiasisältöä raporteista löytyy ”johtaminen ja osaava henkilöstö” osa-alueeseen liittyen. Yleisimmät teemat tästä osa-alueesta raporteilla ovat vastuullisen työnantajuuden tavoittelu, kuten ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin varmistaminen, opiskelijoiden ja henkilöstön osaamisen kartuttaminen kestävän kehityksen teemojen osalta, opiskelijoiden ja henkilöstön osallistaminen yleiseen toiminnan kehittämiseen sekä digitaalisen koulutuksen kehittäminen. Toiseksi eniten yhdistettävää asiasisältöä on ”hiilijalanjälki” osa-alueeseen liittyen. Yleisimmät esiintyvyydet tämän osa-alueen osalta raporteissa liittyvät ilmastomuutoksen hillitsemiseen, päästöjen vähentämiseen, hiilijalanjäljen mittaamiseen ja kehittymisen seurantaan, vastuullisuuden toteutumisen tavoitteluun kulutuksessa, tuotannossa ja hankinnoissa sekä taloudelliseen

kestävyyteen. Lähes kaikki ammattikorkeakoulut ovat lisäksi määrittäneet tavoitteissaan mihin mennessä he tavoittelevat hiilineutraalisuutta.

Osa-alueiden lisäksi yksittäisiä lupauksia tarkasteltaessa voidaan myös todeta, että esiintyvyydeltään eniten yhdistettävää asiasisältöä kaikkien ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteista löytyy liittyen lupauksiin, joista toinen käsittelee opiskelijoita osallistavan TKI-toiminnan hyödyntämistä kestävyysasteiden ratkaisemisessa ja toinen hiilijalanjäljen ja päästöjen suunnitelmallista pienentämistä. Muutaman lupauksen osalta yli puolet ammattikorkeakouluista ovat raportoineet jo myös tuloksia. Toinen näistä lupauksista on TKI-toimintaan liittyvä lupaus oman toiminnan kehittämistä ja toinen hiilijalanjälkeen liittyvä lupaus yhteisen laskentamallin käytöstä ja hiilijalanjäljen kehittymisen seurannasta.

Yhteenvetona esitän, että Suomen ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportointi perustuu pitkälti jokaisen omaan tapaan raportoida omista vastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyvistä tavoitteista ja toimista. Raportit ovat pitkälti viestinnällisiä ja niissä ei ole käytetty kansallista, kansainvälistä tai muuten yhteistä raportointiviitekehystä. Näistä edellä mainituista syistä ne ovat myös huonosti vertailtavissa keskenään. Kun tarkastellaan Arenen kestävä kehityksen ohjelman asiasisällön näkyvyyttä eri ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraporteissa, niin huomataan Metropolian vastuullisuusraportin erottuvan selkeästi edukseen muista. Heidän vastuullisuusraportissaan on jokaisen Arenen ohjelman osa-alueen osalta tavoitteita, mittareita, toimenpiteitä sekä tuloksia kuvattuna ja raportoituna.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda tietoa toimeksiantaja Hämeen ammattikorkeakoulu Oy:lle muiden suomalaisten ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin nykytilasta heidän oman vastuullisuusraportointinsa kehitystyön tueksi. Toimeksiantajalta saatiin työn alkuvaiheilla ehdotuksia työn tutkimuskysymyksiksi, joista valittiin kolme tärkeintä. Näihin kysymyksiin koetaan saaneen hyvin vastauksia opinnäytetyön tuloksista. On hyvä huomioida, että opinnäytetyön tutkimustulokset perustuvat tässä tutkimuksessa käytettyihin aineistonhakumenetelmiin ja rajauksiin, joten ne eivät ole sellaisenaan yleistettävissä. Niistä on kuitenkin hyötyä toimeksiantajan vastuullisuusraportoinnin kehityksessä ja miksei myös muiden, etenkin työssä tutkittujen ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnin arvioimisessa ja edelleen kehittämisessä. Työn tulokset ilmentävät myös ammattikorkeakoulujen kattojärjestö Arene ry:lle heidän ohjelmansa näkyvyyttä todellisuudessa ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnissa.

Valittu aineistonkeruumenetelmä, dokumenteista kerätty tieto, sopi tutkimustehtävään parhaiten, koska hyödynnettävät tiedostot olivat julkisesti saatavilla joko omina erillisinä dokumentteina, muiden dokumenttien ohessa tai omana osiona ammattikorkeakoulujen verkkosivuilla. Valittu menetelmä, dokumenttianalyysi, takasi ajankohtaisen ja luotettavan tiedon, sillä tutkitut vastuullisuusraportit olivat yritysten itse laatimia. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon myös tutkijan tekemät omat tulkinnat ja valinnat aineistoon perehtymisessä sekä dokumenttianalyysia täydentävää laadullista sisällönanalyysiä tehdessä. Sekä edellä mainituissa vaiheissa että muissakin, noudatettiin yleistä huolellisuutta, tarkkuutta, objektiivisuutta ja rehellisyyttä, joka puoltaa tutkimuksen luotettavuutta.

Mitä tulee tutkimustuloksiin, niin on huomionarvoista miten vähän ammattikorkeakoulut vastuullisuudestaan vielä raportoivat. Niiden osalta, jotka jo raportoivat, on myös huomionarvoista, miten vähän he käyttävät hyödykseen vastuullisuusraportointiin laadittuja ja osittain pitkään yritysmaailmassa käytössäkin olleita viitekehyksiä. Verrattaessa ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportointia esimerkiksi yritysten vastuullisuusraportointikäytänteisiin voidaan olettaa, että koska raportointiviitekehyksiä ei käytetä samassa mittakaavassa, on syynä myös sille miksi ammattikorkeakoulujen raportit jäävät asiasisällöltään suppeammiksi mitä yritysten. Ammattikorkeakoulujen raportit ovat pitkälti viestinnällisiä, ilman konkreettista dataa toiminnan mittaamisesta ja seurannasta. Vaikka sekä YK:n Agenda 2030 -ohjelma että Arenen ohjelma, tarjoavat ammattikorkeakouluille linjauksia ja ohjeistuksia vastuullisuuden ja kestävä kehityksen toteuttamiseen, niin vastuullisuusraportointiin itsessään niistä ei apua juuri ole. Kumpikaan ohjelmista ei tarjoa selkeää raportointityökalua tai -ohjeistusta, jonka nojaan ammattikorkeakoulut voisivat raportoinnissaan tukeutua. Eikö ammattikorkeakoulujen, jotka vastaavat tulevaisuuden työelämäosaajien ammattitaitojen kehittämisestä, tulisi olla edelläkävijöitä myös tällä saralla?

Kaikista erikoisinta on kuitenkin se, että vaikka kaikki ammattikorkeakoulut ovat sitoutuneet Arene ry:n kansalliseen kestävä kehityksen ja vastuullisuuden ohjelmaan ja tavoitteisiin, niin harva kuitenkaan viittaa siihen vastuullisuustietojaan esitellessä tai raportoidessa. Lohdullista on huomata, että ohjelman sisältöä on ammattikorkeakoulujen vastuullisuusraportoinnissa, vaikkei siihen suoraan viitatakaan. Ohjelman sisällön näkyvyyttä voisi edesauttaa, jos Arenelta saataisiin ohjelman toteuttamisen tueksi yhteinen vastuullisuusraportointimalli tai -viitekehys, jonka nojaan raportointi voitaisiin rakentaa. Tässä on kuitenkin hyvä huomioida se, että tulevaisuudessa raportointia tulee varmasti tehdä entistä enemmän myös kansainvälisille sidosryhmille, joten raportointi tulisi heti rakentaa englanninkieliseksi. Vaikkei

CSRD direktiivi ammattikorkeakouluja vielä kirjoitushetkellä, tammikuussa 2024, veloitakaan niin tämä on myös huomioonotettava asia raportoinnin kehityksessä, sillä muutaman vuoden kuluttua tilanne voi olla jo täysin toinen. Raportointia kannattaakin kehittää CSDR:n standardiston suuntaan tuplatyötä tulevaisuudessa välttääkseen.

Koska opinnäytetyön aihe on erittäin ajankohtainen ja laaja, niin aihetta voitaisiin jatkotutkia vielä paljon lisää. Jatkotutkimuksena voitaisiin tehdä vastaavanlainen tutkimus esimerkiksi Suomen yliopistoihin. Tarkoitus oli alkuun rajata tämän työn tutkimus koskettamaan kaikkia korkeakouluja Suomessa, mutta koska aineisto olisi ollut kovin laaja, päätettiin rajata tämä työ koskettamaan vain ammattikorkeakouluja. Aihetta voitaisiin tutkia myös sisällyttäen aineistoon mukaan kaikki muut julkisesti esitellyt yleiset vastuullisuustiedot ja mahdollisesti vuosikertomuksen yhteydessä julkaistut vastuullisuustiedot, jotka rajattiin tästä tutkimuksesta pois.

Lopuksi todettakoon, että tämän työn tekeminen ja toteuttaminen oli kerrassaan mielenkiintoista ja erittäin mukaansa tempaavaa. Se antoi paljon uusia oppeja ja oivallisuksia tulevaan. Työn tekeminen lisäsi ammatillista osaamistani koko aihepiirin osalta hyvin merkittävästi ja antoi ymmärrystä siitä mihin kaikkeen vastuullisuus ja kestävä kehitys ulottuvat ja linkittyvät, eli aivan kaikkeen. Aiheen mukaansa tempaavuus aiheutti myös sen, että työ vastuullisuuden ja kestävä kehityksen parissa tulevaisuudessa kiinnostaa entistä enemmän. Olen erittäin kiitollinen toimeksiantajalle luottamuksesta toteuttaa tämä työ ja sitä myötä itselleni uusien, laaja-alaisen ja erittäin tarpeellisten oppien mahdollistamisesta. Jään mielenkiinnolla seuraamaan mikä taho on ensimmäinen, joka alkaa kouluttamaan vastuullisuusraportointia opiskelijoilleen. Uskon sen olevan suuri vetovoimatekijä tulevaisuudessa opiskelijoiden houkuttelemisessa.

Lähteet

- Alastalo, M. & Vuori, J. (n.d.). *Dokumentit*. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/dokumentit/>
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Alonso-Almeida M., Marimon F., Casani F. & Rodriques-Pomeda J. (2014). Diffusion of sustainability reporting in universities: current situation and future perspectives. *Journal of Cleaner Production*, 106(2015), 144–154. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.02.008>
- Aras, G., Furtuna, O. K. & Kazak, E. H. (2022). Toward an integrated reporting framework in higher education institutions: evidence from a public university. *Journal of Sustainability in Higher Education*, 23(2), 426–442. <https://doi-org.ezproxy.hamk.fi/10.1108/IJSHE-12-2020-0504>
- Arene. (2020). Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu. *Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelma*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. [extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/Kest%C3%A4v%C3%A4%20vastuullinen%20ja%20hiilineutraali%20ammattikorkeakoulu.pdf? t=1606145574](https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/Kest%C3%A4v%C3%A4%20vastuullinen%20ja%20hiilineutraali%20ammattikorkeakoulu.pdf?t=1606145574)
- Arene. (2021). *Arenen hiilijalanjälkilaskuri*. Arene ry. <https://arene.fi/julkaisut/maat/arenen-hiilijalanjalkilaskuri/>
- Arene. (2022). *Kestävä ja vastuullinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta ammattikorkeakouluissa*. HUMAK. <https://www.humak.fi/julkaisut/kestava-ja-vastuullinen-tutkimus-kehitys-ja-innovaatiotoiminta-ammattikorkeakouluissa/>
- Arene. (2023-a). *Arene ry*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. <https://arene.fi/arene/>
- Arene. (2023-b). Kestävä, vastuullinen ja hiilineutraali ammattikorkeakoulu. *Ammattikorkeakoulujen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman (Arene ry 24.11.2020) väliarviointi*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry.

[extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2023/Kest%C3%A4v%C3%A4%2C%20vastuullinen%20ja%20hiilin%20utraali%20AMK%20v%C3%A4liarviointi%202023.pdf?_t=1679863577](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2023/Kest%C3%A4v%C3%A4%2C%20vastuullinen%20ja%20hiilin%20utraali%20AMK%20v%C3%A4liarviointi%202023.pdf?_t=1679863577)

Arene. (2023-c). *Valiokunnat*. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. <https://arene.fi/arene/yhteystiedot/valiokunnat/>

Asiakastieto. (n.d.). *Yritykset*. Suomen Asiakastieto Oy. <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/>

Aspholm, I. (2021). *EFRAG edistää EU:n kestävän kehityksen raportointistandardeja*. Suomen tilintarkastajat. <https://tilintarkastajat.fi/uutiset/efrag-edistaa-eun-kestavan-kehityksen-raportointistandardeja/>

Aspholm, I. (puhujana). (2023). *Yrityksen valmistautuminen kestävyysraportointiin*. [webinaari]. Suomen Taloushallintoliitto ry. <https://taloushallintoliitto.fi/verkkokoulutukset/kestavyysraportoinnin-vaikutukset-ja-mahdollisuudet-taloushallinnossa/>

Azets. (2023). *Vastuullisen liiketoiminnan edistäjän opas*. <https://www.azets.fi/opaat/vastuullinen-liiketoiminta-opas/>

Breukers, L. (puhujana). (2023). *Kestävyysraportoinnin vaikutukset ja mahdollisuudet taloushallinnossa*. [webinaari]. Suomen Taloushallintoliitto ry. <https://taloushallintoliitto.fi/verkkokoulutukset/kestavyysraportoinnin-vaikutukset-ja-mahdollisuudet-taloushallinnossa/>

Elinkeinoelämän keskusliitto. (2022). *Vastuullisuus*. <https://ek.fi/tavoitteemme/vastuullisuus/>

Eriksson, P. & Koistinen, K. (2014). *Monenlainen tapaustutkimus*. Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 11/2014. <http://hdl.handle.net/10138/153032>

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.

European Commission. (n.d.). *Corporate sustainability reporting*. https://finance.ec.europa.eu/capital-markets-union-and-financial-markets/company-reporting-and-auditing/company-reporting/corporate-sustainability-reporting_en

European Commission. (2023). Press corner. Daily News 31 / 07 / 2023. *Sustainable Finance: Commission adopts the European Sustainability Reporting Standards.*

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/mex_23_4044

Euroopan komissio. (2023). *European sustainability reporting standards – first set.*

Commission adoption. KOMISSION DELEGOITU ASETUS (EU) .../..., annettu 31.7.2023, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/34/EU täydentämisestä kestävyysraportointistandardien osalta. European Commission.

https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/13765-European-sustainability-reporting-standards-first-set_en

Fairtrade Finland. (2020). *Tule mukaan vastuullisuuden etujoukkoihin!* Käsikirja Reilun kaupan korkeakoulujen tekijätiimeille.

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://reilukauppa.fi/wp-content/uploads/2020/11/RK_korkeakoulu_kasikirja.pdf

Fredman, J. (2022). *ESG-raportointi eli vastuullisuusraportointi pähkinänkuoressa.*

Tilisanomat. <https://tilisanomat.fi/talousohjaus/esg-raportointi-eli-vastuullisuusraportointi-pahkinankuoressa>

GRI. (n.d.). *A Short Introduction to the GRI Standards.*

<extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.globalreporting.org/media/wtaf14tw/a-short-introduction-to-the-gri-standards.pdf>

HAMK. (n.d.-a). Tietoa HAMKista. Hämeen ammattikorkeakoulu. <https://www.hamk.fi/tietoa-hamkista/>

HE 20/2023: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kirjanpitolain ja tilintarkastuslain muuttamisesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi.

Helenius, M. (2023). Ota vastuullisuusraportoinnin viitekehykset haltuun. Taitotalo.

<https://www.taitotalo.fi/artikkelit/ota-vastuullisuusraportoinnin-viitekehykset-haltuun>

Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022). *Vastuullisuuden tulevaisuus.* Sitran selvityksiä 214.

extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.sitra.fi/app/uploads/2022/06/sitra_vastuullisuuden_tulevaisuus_fin_0822.pdf

Hiillos, M. (2021). Korkeakoulut ratkaisemaan viheliäisiä ongelmia. AMK-lehti/UAS journal.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021112456934>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2002). *Tutki ja kirjoita*. Tumma-vuoren Kirjapaino Oy.

Juhila, K. (n.d.). Koodaaminen. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>

Juutinen, S. (2016). *Strategisen yritysvastuun käsikirja*. Talentum Pro.

Kaisanlahti, T. (puhujana) (5.10.2023). *Kestävyyseraportointi – kansallisen sääntelyn pääkohdat*.

[webinaari]. Suomen tilintarkastajat. <https://tilintarkastajat.fi/tapahtumat/kestavyysraportointi-alkaa-nyt-valmistaudu-toimi-ja-toteuta/>

Kalliokoski, S. (25.11.2022a). *Yritysvastuu käytännössä: 2. Sosiaalinen vastuullisuus yritysten arjessa - 1. Mitä on sosiaalinen vastuullisuus?* Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/44052239-yritysvastuu-kaytannossa/44052446-yritysvastuu-kaytannossa-2-kaytannon-toimet-ja-kontrollit-sosiaalinen-vastuu-2>

Kalliokoski, S. (20.12.2022b). *Yritysvastuu käytännössä: 3. Taloudellinen vastuullisuus & hyvä hallinto yritysten arjessa - 1. Mitä on taloudellinen vastuullisuus?* Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/44052239-yritysvastuu-kaytannossa/44051815-yritysvastuu-kaytannossa-2-kaytannon-toimet-ja-kontrollit-sosiaalinen-vastuu>

Kalliokoski, S. (17.10.2022c). *Yritysvastuu käytännössä: 1. Ympäristövastuu - 1. Ilmastomuutos ja luonnon monimuotoisuus*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/44052239-yritysvastuu-kaytannossa/44051627-yritysvastuu-kaytannossa-1-kaytannon-toimet-ja-kontrollit-governance-ja-taloudellinen-vastuu>

Kalliokoski, S. (17.10.2022d). *Yritysvastuu käytännössä: 1. Ympäristövastuu - 2. Käytännön toimia ympäristövastuun kehittämiseen*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/44052239-yritysvastuu-kaytannossa/53614999-yritysvastuu-kaytannossa-1-ymparistovastuu-2-kaytannon-toimia-ymparistovastuun-kehittamiseen>

Kalliokoski, S. (25.11.2022e). *Yritysvastuu käytännössä: 2. Sosiaalinen vastuullisuus yritysten arjessa - 3. Miten edistää sosiaalista vastuullisuutta?* Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/44052239-yritysvastuu-kaytannossa/56831577-yritysvastuu-kaytannossa-2-sosiaalinen-vastuullisuus-yritysten-arjessa-3-miten-edistaa-sosiaalista-vastuullisuutta>

Kalliokoski, S. (9.6.2023a). *Kestävyyseräilyraportointidirektiivi (CSRD): ESRS1 + ESRS2 & olennaisuusanalyysi - 1. CSRD:n tärkeimmät asiat*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/70415384-esrs-1-ja-2-ja-olennaisuusanalyysin-vaiheet/70415203-esrs-1-ja-2-ja-olennaisuusanalyysin-vaiheet>

Kalliokoski, S. (9.6.2023b). *Kestävyyseräilyraportointidirektiivi (CSRD): ESRS1 + ESRS2 & olennaisuusanalyysi - 2. ESRS raportointistandardi*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/70415384-esrs-1-ja-2-ja-olennaisuusanalyysin-vaiheet/71374909-kestavyysraportointidirektiivi-csrd-esrs1-esrs2-olennaisuusanalyysi-2-esrs-raportointistandardi>

Kalliokoski, S. (9.6.2023c). *Kestävyyseräilyraportointidirektiivi (CSRD): ESRS1 + ESRS2 & olennaisuusanalyysi - 3. Kaikille pakolliset yleiset vaatimukset ESRS 1 ja yleiset tiedot ESRS 2*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/70415384-esrs-1-ja-2-ja-olennaisuusanalyysin-vaiheet/71375001-kestavyysraportointidirektiivi-csrd-esrs1-esrs2-olennaisuusanalyysi-3-kaikille-pakolliset-yleiset-vaatimukset-esrs-1-ja-yleiset-tiedot-esrs-2>

Kalliokoski, S. (9.6.2023d). *Kestävyyseräilyraportointidirektiivi (CSRD): ESRS1 + ESRS2 & olennaisuusanalyysi - 4. Olennaisuusanalyysi käytännössä*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutuskokonaisuudet/70415384-esrs-1-ja-2-ja-olennaisuusanalyysin-vaiheet/71375060-kestavyysraportointidirektiivi-csrd-esrs1-esrs2-olennaisuusanalyysi-4-olennaisuusanalyysi-kaytannossa>

Karppinen, R. (2022). *Miksi ESG-data kannattaa ottaa haltuun?* Tofuture.

<https://tofutur.fi/miksi-esg-data-haltuun>

Karppinen, R. (2023). *Kestävyyssraportoinnin uudet ESRS-standardit on julkaistu*. Tofuture.

<https://tofuture.fi/uudet-esrs-standardit-julkaistu>

Kaukinen, E. (puhuja) (5.10.2023). *Yrityscase: Kesko Oyj*. [webinaari]. Suomen tilintarkastajat. <https://tilintarkastajat.fi/tapahtumat/kestavyysraportointi-alkaa-nyt-valmistaudu-toimi-ja-toteuta/>

Keskuskauppakamari. (2021-a). *Ilmastositoumus*.

<https://kauppakamari.fi/palvelut/ilmastositoumus/>

Keskuskauppakamari. (2021-b). *Näin haet Ilmastositoumusta*.

<https://kauppakamari.fi/palvelut/ilmastositoumus/nain-haet-ilmastositoumusta/>

Kestavakehitys.fi. (n.d.). *Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030*.

Valtioneuvoston kanslia. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>

Kilpeläinen, T. (2021). *Kestävä ja vastuullinen ammattilainen*. AMK-lehti/UAS journal.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021113057968>

Kurittu, K. (2018). *Yritysvastuuraportointi. Kiinnostavan viestinnän käsikirja*. Alma Talent. Helsinki.

Kurittu, K. & Rankinen, L. (2023). *Menesty Kestävästi! Vastuullisuus johdon ja hallituksen agendalla*. Alma Talent.

Laakso, K. & Dietrich, J. (2023). *Dokumenttianalyysi*. Kokonat.

<https://www.kokonat.fi/menetelmat/dokumenttianalyysi/>

Laitinen, A. (2023). *Arenen hiilijalanjälkilaskuri (versio 20.04.2023)*. Arene ry.

https://arene.fi/wp-content/uploads/2021/10/AMKin_hiilijalanjalkilaskuri-2022_versio-20.04.2023.xlsx

Lamminen, K. (2020). *Muuttaako korona elämäntyyliä kestävämmäksi? Katso tästä, paljonko päästöt vähentyvät etätöiden ja kotoilun myötä*. Maaseudun tulevaisuus.

<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymparisto/artikkeli-1.1028031>

Landström, M. (2020). *Onko päästöjen kompensointi rahastusta?* Sitra.

<https://www.sitra.fi/blogit/onko-paastojen-kompensointi-rahastusta/>

Liappis, H., Pentikäinen, M. & Vanhala, A. (2019). *Menesty yritys vastuulla*. Helsinki: Edita.

Mäkelä, H. (2021). *Vastuullisuusraportoinnin monet roolit*. Teoksessa Vastuullinen viestintä.

Procomma Academic 2021. ProCom – Viestinnän ammattilaiset ry.

[extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/86051053-1cd8-4710-93bd-16c1e69b766e/content](https://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/86051053-1cd8-4710-93bd-16c1e69b766e/content)

Metropolia. (2023). *Vaikuttavuuskatsaus 3/2023*.

https://www.metropolia.fi/fi/metropoliaasta/ajankohtaista/vaikuttavuuskatsaus-3-2023?_gl=1*1fjgwn4*_up*MQ..*_ga*MjA2NiM3MDIxNi4xNzAxNzc3NjU2*_ga_ZH05YCYHKF*MTcwMTc3NzY1Ni4xLjAuMTcwMTc3NzY1Ni4wLjAuMA..*_ga_WCEG4D5ZQX*MTcwMTc3NzY1Ni4xLjAuMTcwMTc3NzY1Ni4wLjAuMA..

Nevalainen, M. (puhujana). (5.10.2023). *Q&A: Miten valmistautua sujuvasti*

kestävyyseraportointiin ja sen varmentamiseen. [webinaari]. Suomen tilintarkastajat.

<https://tilintarkastajat.fi/tapahtumat/kestavyysraportointi-alkaa-nyt-valmistaudu-toimi-ja-toteuta/>

Niskala, M., Tarna-Mani, K., Puroila, J. & Pajunen, T. (2019). *Yritysvastuu*. ST-Akatemia Oy.

Ojasalo, K., Moilanen, T., & Ritalahti, J. (2015). *Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan*. Sanoma Pro Oy.

OKM. (n.d.-a). *Ammattikorkeakoulut Suomessa*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

<https://okm.fi/ammattikorkeakoulut>

OKM. (n.d.-b). *Kestävä kehitys. Kestävä kehitys ja Agenda 2030 opetus- ja*

kulttuuriministeriössä. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://okm.fi/kestava-kehitys>

Piergiorgio, C. (2003). *Social Research: Theory, Methods and Techniques*. SAGE

Publications. <https://doi.org/10.4135/9781849209922>

Prior, L. (2008). *Repositioning Documents in Social Research*. *Sociology* 42(5), 821–836.

<https://doi.org/10.1177/0038038508094564>

PRME. (n.d.). *About*. Principles for Responsible Management Education.

<https://www.unprme.org/about/>

Ratsula, N. (18.3.2022a). *Sosiaalinen vastuullisuus - 1. Mitä on sosiaalinen vastuullisuus?*

Eduhouse. <https://app.eduhouse.fi/palvelu/opintopolut/75904780-vastuullisuus-perusteet-haltuun/38236713-sosiaalinen-vastuullisuus-2>

Ratsula, N. (14.2.2022b). *Taloudellinen vastuullisuus - 1. Mitä on taloudellinen vastuullisuus?*

Eduhouse. <https://app.eduhouse.fi/palvelu/opintopolut/75904780-vastuullisuus-perusteet-haltuun/38071826-vastuullisuus>

Ratsula, N. (14.2.2022c). *Taloudellinen vastuullisuus - 2. Hyvä hallinto*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/opintopolut/75904780-vastuullisuus-perusteet-haltuun/38299325-taloudellinen-vastuullisuus-2-hyva-hallinto>

Ratsula, N. (8.4.2022d). *Ympäristövastuu - 1. Mitä on ympäristövastuu*. Eduhouse.

<https://app.eduhouse.fi/palvelu/opintopolut/75904780-vastuullisuus-perusteet-haltuun/38236575-sosiaalinen-vastuullisuus>

Ratsula, N. (8.4.2022e). *Ympäristövastuu - 5. Esimerkkejä vaikuttavista*

liiketoimintamalleista. Eduhouse. <https://app.eduhouse.fi/palvelu/opintopolut/75904780-vastuullisuus-perusteet-haltuun/39667976-ymparistovastuu-5-esimerkkeja-vaikuttavista-liiketoimintamalleista>

Ratsula, N. (9.10.2023). *Kestävyysraportointi - CSRD / 1. Kestävyysraportoinnin (CSRD)*

taustaa. Eduhouse. <https://app.eduhouse.fi/palvelu/koulutukset/81109631-kestavyysraportointi-csrd?element=82344334>

Reilu kauppa. (2024). Yrityksille. *Palvelut yrityksille*. <https://reilukauppa.fi/yrityksille/>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). 7.2.2 *Koodaus*. KvaliMOTV -

Menetelmäopetuksen tietovaranto. Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto.

https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html

SDSN. (2017). *Getting started with the SDGs in universities*. A guide for universities, higher education institutions, and the academic sector. Sustainable Development Solutions Network Australia / Pacific. [extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/https://ap-unsdsn.org/wp-](https://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/https://ap-unsdsn.org/wp-extension://efaidnbmnnnibpcajpcqlclefindmkaj/https://ap-unsdsn.org/wp-)

[content/uploads/University-SDG-Guide_web.pdf?_gl=1*bnisj3*_ga*MTI4MzgWMTU0MS4xNzAxNDMwMTY4*_ga_S0FTLYCY58*MTcwMTQzMDE2OC4wLjAuMTcwMTQzMDE2OC4wLjAuMA..](#)

Suomen YK-liitto. (n.d.). Kestävä kehitys. Kestävän kehityksen tavoitteet. *Kestävä kehitys - Agenda 2030*. <https://www.ykliitto.fi/kestava-kehitys#tavoitteet>

TEM. (n.d.). Vastuullisuusraportointi. Työ- ja elinkeinoministeriö. <https://tem.fi/vastuullisuusraportointi>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

UN Global Compact Network Finland. (2023-a). *Tietoa meistä*. <https://www.globalcompact.fi/gc-network-finland>

UN Global Compact Network Finland. (2023-b). *Kymmenen periaatetta*. <https://www.globalcompact.fi/kymmenen-periaatetta>

UN Global Compact Network Finland. (2023-c). *Global Compact -raportointi*. <https://globalcompact.fi/raportointi>

United Nations. (n.d.). *THE 17 GOALS*. <https://sdgs.un.org/goals>

Väyrynen, L. (2022). *GRI:stä ESRS:ään — mikä muuttuu kestävyysraportoinnissa?* Third Rock. <https://thirdrock.fi/grista-esrsaan-mika-muuttuu-kestavyysraportoinnissa/>

WWF Suomi. (n.d.). *Palvelut*. <https://wwf.fi/greenoffice/palvelut/>

Österlund, H. (n.d.). *Vastuullisuusraportointi*. Ecobio. <https://ecobio.fi/vastuullisuusraportointi-ja-varmentaminen/>

Liite 1. Arenen kestävän kehityksen ja vastuullisuuden ohjelman osa-alueet ja niiden lupaukset

Koulutus – kestävän kehityksen taidot jokaiselle

Lupauksemme:

1. Tutkintoon johtava koulutuksemme tuottaa osaajia, jotka osaavat edistää kestävästä kehitystä työelämässä ja yhteiskunnassa. Kaikilla meiltä valmistuneilla on omaan erityisalan liittyvän osaamisen lisäksi vähintään perustiedot kestävästä kehityksestä ja vastuullisuudesta mukaan lukien ilmastoasiat. Varmistamme, että kestävä kehitys ja vastuullisuus läpileikkaavat kaikkea tutkintokoulutustamme.
2. Tarjoamme jatkuvan oppimisen koulutuksia, jotka edistävät kestävyysmuutoksen toteutumista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja tasoilla.
3. Edistämme korkeakoulutuksen saavutettavuutta, jotta jokainen voi tavoitella koulutusta ja osaamista perhetaustasta, sukupuolesta, kielestä, etnisestä taustasta, kansallisuudesta, toimintarajoitteesta, asuinpaikasta tai muusta yksilöstä riippumattomasta tekijästä riippumatta.

TKI-toiminta – ratkaisuja kestävyysaasteisiin

Lupauksemme:

1. Tuotamme opiskelijoita osallistaen TKI-toiminnallamme ratkaisuja kestävyysaasteisiin ja edistämme kestävästä kehitystä yhteistyössä korkeakoulu yhteisön, elinkeinoelämän ja julkisen sektorin kanssa.
2. Hyödynnämme yhdessä kehitettyä kriteeristöä TKI-toiminnan kestävyden ja vastuullisuuden kehittämiseksi.
3. Kehitämme toimintaamme niin, että meidät tunnetaan vetovoimaisina kumppaneina ja työnantajina myös ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä ja vastuullisen TKI-toiminnan ansiosta.

Johtaminen ja osaava henkilöstö – toimimme itse kuten opetamme

Lupauksemme:

1. Toimimme taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti vastuullisina työnantajina. Toimintamme on vastuullista ja läpinäkyvää.
2. Henkilöstömme tuntee omaan työhönsä liittyvät ja sitä ohjaavat keskeiset kestävä kehityksen linjaukset. Seuraamme kestävä kehityksen ja vastuullisuuden tilaa vuosittain.
3. Tuemme koko korkeakoulu yhteisön kestävä kehityksen ja vastuullisuuden osaamista jatkuvalla kehittämisellä. Sisällytämme kestävä kehityksen aihealueen työntekijöiden perehdytykseen.

4. Kehitämme toimintaamme avoimesti yhdessä henkilöstön, opiskelijoiden ja sidosryhmien kanssa.

Hiilijalanjälki – jalanjäljen pienentämisen periaatteet ja yhteinen laskentamalli

Lupauksemme:

1. Toteutamme hiilijalanjälkilaskennan vuosittain yhteisesti kehitetyn laskentamallin mukaisesti ja seuraamme hiilijalanjäljen kehittymistä.
2. Sitoudumme laskentaperusteiden kehittämiseen ja käyttämiseen yhteismitallisuuden ja läpinäkyvyyden varmistamiseksi.
3. Toteutamme yhdessä suunniteltuja toimenpiteitä hiilijalanjälkemme ja päästöjemme pienentämiseksi.
4. Etsimme yhdessä päästövähennystoimenpiteiden lisäksi muita keinoja, joilla ammattikorkeakoulut voivat saavuttaa hiilineutraaliuden tavoiteaikatauluissaan.

Liite 2. Vastuullisuusraporttien vertailussa ja analyysissa käytetyt aineistot

1. LAB

a) Report on Sustainability 2022:

[extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://lab.fi/sites/default/files/2023-06/LAB-Sustainability-Report-2022-accessible.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://lab.fi/sites/default/files/2023-06/LAB-Sustainability-Report-2022-accessible.pdf)

b) Kestävä kehitys ja vastuullisuus -sivu: <https://lab.fi/fi/info/tietoa-meista/kestava-kehitys-ja-vastuullisuus>

2. Metropolia

a) Metropolian vastuullisuusraportti: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-328-387-9>

b) Kestävän kehityksen sivusto:

https://www.metropolia.fi/kestavakehitys/Home?_gl=1*1ekyc0d*_up*MQ..*_ga*MjExMjMxNjUyMi4xNzAxNzY0NzAy*_ga_ZH05YCYHKF*MTcwMTc3NjlxMC4yLjEuMTcwMTc3NjlxNS4wLjAuMA..*_ga_WCEG4D5ZQX*MTcwMTc3NjlxMC4yLjEuMTcwMTc3NjlxNS4wLjAuMA

3. Laurea

a) Laurean yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja vuorovaikutus 2022 -raportti:

[extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.laurea.fi/globalassets/uusi-kansio/vaikuttavuusraportti-2022.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.laurea.fi/globalassets/uusi-kansio/vaikuttavuusraportti-2022.pdf)

b) Kestävä Laurea sivu: <https://www.laurea.fi/tietoa-meista/kestava-laurea/>

4. Savonia

a) Katsaus Savonian vastuullisuustoimiin 8/2023:

[extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.savonia.fi/app/uploads/2023/09/2023-Savonia-Vastuullisuusviestinta-4.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.savonia.fi/app/uploads/2023/09/2023-Savonia-Vastuullisuusviestinta-4.pdf)

b) Vastuullisesti vaikuttava Savonia sivu: <https://www.savonia.fi/tutustu-savoniaan/tietoa-savoniasta/vastuullisesti-vaikuttava-savonia/>

5. OAMK

a) Yhteiskuntavastuuraportti 2022: <https://www.oamk.fi/yhteiskuntavastuu/oamk-yhteiskuntavastuuraportti-2022/>

b) Yhteiskuntavastuu sivu: <https://www.oamk.fi/yhteiskuntavastuu/>

6. Lapin amk

a) Vastuullisuusraportti 2022: <https://www.lapinamk.fi/fi/Esittely/Vastuullisuusraportti-2022>

b) Vastuullisuus ja kestävä kehitys sivu: <https://www.lapinamk.fi/fi/Esittely/Vastuullisuus-ja-kestava-kehitys>

7. XAMK

a) Global Compact: Communication on Progress Xamk 2022:

<https://cop.unglobalcompact.org/view/8397>

b) Vastuullisuus XAMKissa -sivusto: <https://www.xamk.fi/xamk/vastuullisuus/>

Liite 3. Aineistohallintasuunnitelma

1. Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys

Opinnäytetyön tutkimus toteutetaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) vuonna 2023 julkaistun ohjeen eettisiä periaatteita noudattaen. Tutkimusaineistona tulee toimimaan verkossa julkaistut ja kaikille saatavilla olevat ammattikorkeakoulujen vastuullisuustiedot (mm. vastuullisuusraportti), joten tietoturvaavaaraa ei ole. Työstössä olevan dokumentin kopioita (vähintään 3 kpl) tutkija, eli tämän opinnäytetyön kirjoittaja, tulee säilyttämään oman tietokoneensa kovalevyn lisäksi HAMKin tarjoamalla, henkilökohtaisella OneDrive tallennusasemalla. Mikäli työ tulee sisältämään esimerkiksi toimeksiantajan luovuttamaa arkaluontoista tietoa niin OneDriven tallennus korvataan erillisellä, henkilökohtaisella muistitikulla / kovalevyllä.

2. Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Työssä ei tulla käyttämään tai julkaisemaan henkilötietoja tai muita arkaluontoisia tietoja.

3. Opinnäytetyöaineiston omistajuus

Opinnäytetyön aineiston ja tulokset omistavat tutkija Maria Mänttärin lisäksi toimeksiantaja Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK).

4. Opinnäytetyöaineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Opinnäytetyön aineisto on hyödynnettävissä mahdollisessa jatkokäytössä toimeksiantajan näin salliessa. Aineisto voidaan toimeksiantajan pyynnöstä luovuttaa toimeksiantajalle työn valmistuttua.